

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Jiří Pitaš

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd

**VZDĚLÁNÍ A VZDĚLÁVACÍ REPRODUKCE NA
PŘÍKLADU OBCE ŠIROKÝ DŮL**

Bakalářská práce

AUTOR PRÁCE: Jiří Pitaš

VEDOUCÍ PRÁCE: PaedDr. Hana Horáková, Ph.D.

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jiří PITAŠ**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Vzdělání a vzdělávací reprodukce na příkladu obce Široký
Důl**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se bude zabývat problematikou vzdělání a vzdělávací reprodukce obecně a současně bude pokračovat v započatém výzkumu školství v obci Široký Důl. Soustředí se hlavně na malotřídní školu v obci, její význam pro obec a na problémy s její existencí. Výzkum se bude týkat i názorů lidí na jednotlivé stupně vzdělání. Dále bude pozornost věnována výuce náboženství a počítačové gramotnosti v obci. Celkově bude v této bakalářské práci pojednáno o limitech a determinantách vzdělávání. Pro komparaci budou rovněž prezentovány problémy malotřídních škol v jiných lokalitách.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Alan, J.: Vzdělání, společnost, jedinec. Svoboda, Praha 1974 (UK Hradec Králové)

Matějů,P.: (Ne)rovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice. Academia, Praha 2006 (UK Pardubice)

Skalník, P.: Dolní Roveň, poločas výzkumu. Univerzita Pardubice, Pardubice 2004

Katrňák, T.: Odsouzení k manuální práci. Sociologické nakladatelství, Praha 2004

(UK Hradec Králové)

Masaryk,T.G.: O škole a vzdělání. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1990

(UK Pardubice)

Gould, S.J.: Jak neměřit člověka. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998

(UK Hradec Králové)

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Hana Horáková, Ph.D.

Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval všem, kteří mi v uplynulých měsících dopomohli k tomu, aby mohla vzniknout tato práce. Především děkuji obyvatelům obce Široký Důl za ochotu dělit se o své názory, za vstřícnost a otevřenost při rozhovorech, za čas, který mi věnovali při zjišťování dat. Dále děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Haně Horákové, Ph.D. za konzultaci a podnětné připomínky k mé práci. V neposlední řadě patří dík také Doc. PhDr. Bohuslavu Šalandovi, CSc. za odborné vedení v první etapě zpracovávání této práce, především v době výzkumu přímo v obci.

SOUHRN

Práce se zabývá otázkami vzdělávací reprodukce v obci Široký Důl. Zaměřuje se na malotřídní školu fungující v obci a na způsob výuky v této škole. Dále hodnotí důležitost existence této školy pro obyvatele obce, nastiňuje představy rodičů o vzdělávání svých dětí a současně definuje i limity a determinanty tohoto procesu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vzdělání

vzdělávací reprodukce

malotřídní škola

obec

Široký Důl

TITLE

Education and educational reproduction on the example of the village of Široký Důl

ABSTRACT

The paper deals with the issues of educational reproduction in the village of Široký Důl. It focuses on little-class type of school functioning in the village, and on the ways of teaching at the school. Further, it evaluates an importance of the existence of the school to the villagers, it outlines parents' anticipations of their children's education and simultaneously it also defines limits and determinants of such a process.

KEY WORDS

Education

educational reproduction

little-class type of school

village

Široký Důl

OBSAH

1.	Úvod.....	1
	1.1 Metodologie terénního výzkumu.....	2
	1.2 Obec Široký Důl.....	3
2.	Historie vzdělávání.....	5
	2.1 Historie školy v Širokém Dole.....	9
3.	Vzdělávání z teoretického hlediska.....	11
	3.1 Role kultury ve vzdělání.....	11
	3.2 Rovnost a spravedlnost ve vzdělání.....	15
	3.3 Modernizační teorie.....	17
	3.4 Sociálně - psychologický model.....	18
	3.5 Teorie sociální reprodukce.....	19
	3.6 Teorie kulturní reprodukce.....	20
	3.7 Teorie racionálního jednání.....	21
	3.8 Vzdělanostní aspirace.....	22
	3.8.1 Nároky rodičů v Širokém Dole na vzdělání dětí.....	26
	3.8.2 Vzdělanostní aspirace mládeže v Širokém Dole.....	27
4.	Vzdělávací systém České republiky.....	29
5.	Malotřídní škola v obci Široký Důl	31
	5.1 Malotřídní školy obecně.....	31
	5.2 Fungování školy v Širokém dole.....	33
	5.3 Výuka v Širokém Dole.....	34
	5.4 Pozice školy v Širokém Dole.....	34
	5.5 Výhody a nevýhody školy v Širokém Dole.....	36
	5.6 Srovnání fungování malotřídních škol Široký Důl – Dřítěč.....	38
6.	Limity a determinanty vzdělávání v obci Široký Důl.....	41
	6.1 Generační rozdíly v pohledu na vzdělání	42
	6.2 Pohled do budoucna.....	43
7.	Závěr.....	44
	Literatura.....	46
	Seznam obrázků.....	48
	Seznam příloh.....	51

1. Úvod

Téma vzdělávání a vzdělanostní reprodukce na příkladu obce Široký Důl jsem si zvolil především proto, že v dnešní době je podle mého názoru vzdělání jedním z nejdůležitějších aspektů pro uplatnění člověka ve společnosti. V moderní společnosti je vzdělání považováno za něco samozřejmého a člověk by se bez něho nedokázal ve světě orientovat a realizovat. Chtěl jsem především zjistit, jakým způsobem je na vzdělání nahlíženo na současné české vesnici, a jestli je místní škola schopna naplňovat nejenom představy obyvatel, ale také plnohodnotně plnit svoji funkci v české vzdělávací soustavě.

Práce je rozdělena do několika kapitol, v nichž jsem se snažil propojit poznatky získané v průběhu dvouletého výzkumu v Širokém Dole s pohledy dostupné odborné literatury. Na některých případech jsem se pokusil konfrontovat závěry jednotlivých odborníků zabývajících se daným tématem s mými poznatky získanými v obci. Vzhledem k nemožnosti získání některých odborných titulů jsem se v některých kapitolách své práce musel spokojit se sekundární literaturou, která názory a teorie jednotlivých autorů na dané téma spíše shrnuje. Myslím ale, že tato literatura byla dostačující pro plnohodnotné pochopení myšlenek a názorů jednotlivých autorů a nebyla tedy překážkou pro kvalitu mnou zpracovávané práce. V českém prostředí se odborná literatura týkající se vzdělávací antropologie prakticky nevyskytuje. Vzděláváním a vzdělávací reprodukcí se zabývají především sociologové. Jednou z mála výjimek je článek Jana Sokola, který se pokusil na toto téma nahlédnout pohledem antropologa. Nutno ovšem říci, že se opíral především o obecné teze a přínos jeho článku je z antropologického hlediska diskutabilní.

První dvě kapitoly jsem věnoval představení obce Široký Důl, zaměřil jsem se na definování metodologie výzkumu a hlavně na samotnou historii vzdělávání. Ve 3. kapitole jsem se pokusil nahlédnout na vzdělávání a vzdělávací reprodukci z teoretického hlediska a jednotlivé teorie doplnil o vlastní komentář opírající se o poznatky z výzkumu.

Hlavní těžiště mého výzkumu, provedeného pro účely této práce, spočívá v druhé polovině práce. Zde jsem se zaměřil na názory lidí na vzdělání, jejich postoje ke vzdělání a v neposlední řadě také případnou proměnu názorů na vzdělání po roce 1989. Ve druhé části práce jsem se detailně zabýval problematikou malotřídní školy v obci, jejím

fungováním, vlivem na život obce a pro komparaci uvádím také poznatky z obdobného typu školy v obci Dříteč na Pardubicku.

V závěru práce nabízím také možnost nahlédnout do příloh s rozhovory poskytnutými mnou vybranými respondenty a informátory. Rozhovory byly ponechány v autentické podobě, případně zkráceny o ty části, které se netýkaly sledovaného tématu. Některé citace informátorů byly použity i v samotném textu práce pro větší objektivitu.

1.1 Metodologie terénního výzkumu

Hlavní část terénního výzkumu proběhla ve dvou etapách. V roce 2005 jsem v obci strávil téměř 14 dní a stejně tomu bylo i rok později. Poté jsem obec ještě několikrát navštívil, abych byl schopen zachytit významné změny v postojích či náladách a případně doplnil chybějící informace.

Při prvním příjezdu do obce jsem získal od vedoucího svého výzkumu několik tipů na informátory. Několik informátorů jsem získal radou od ředitelky místní školy a další jsem vybíral náhodně, podle typu vzdělání, stáří a v neposlední řadě také podle místa bydliště – obec je rozdělena na část Rovina a Kopec, a tak jsem se snažil obě tyto části obce do výzkumu zapojit rovnoměrně.

Při svém výzkumu jsem využíval převážně metod kvalitativního výzkumu, ale využil jsem i metodu kvantitativní (dotazníkové šetření). Nutno přiznat, že dotazníkové šetření mi sice rozšířilo počet respondentů, kteří se k problematice vzdělání v obci mohli vyjádřit, ale nenaplnilo moje očekávání. Počet vrácených dotazníků byl poměrně nízký, a proto jsem se rozhodl výsledky tohoto šetření neprezentovat samostatně, ale použít je pouze jako doplňující materiál k výzkumu kvalitativnímu.

Při kvalitativním výzkumu jsem využíval tyto metody:

- zúčastněné pozorování – spočívá v přítomnosti výzkumníka ve výzkumné skupině, v mém případě tedy především ve škole
- neřízené rozhovory – nezávazná a nepřipravená konverzace
- polořízené rozhovory – jsou postaveny na předem připravených otázkách, možnosti volné diskuze a doplňujících otázkách

K získávání informací jsem nejvíce využíval metody polořízených rozhovorů, při kterých dochází k interakci mezi tazatelem a respondentem. Při mém prvním vstupu do zkoumané lokality obce Široký Důl jsem měl základní představu o okruzích otázek, na které bych se chtěl dotazovat. Během prvních několika rozhovorů jsem některé otázky upravil, přizpůsobil místním podmínkám, doplnil o nové otázky, které jak jsem během prvního pobytu v obci zjistil, byly pro můj výzkum také důležité. Při rozhovorech jsem dával také prostor samotným respondentům, nesnažil jsem se striktně držet připravených otázek, ale poskytoval jsem respondentům více prostoru mluvit o věcech, které je zajímají nejvíce. Díky tomuto přístupu se mi podařilo pochopit a trochu více se přiblížit myšlení místních lidí, kteří tím ztráceli respekt z oficiality rozhovoru a následně dokázali být otevřenější mým otázkám. Podle přání respondenta jsem si rozhovory nahrával, nebo dělal poznámky. Důraz jsem kladl na anonymitu výzkumu, která také přispívala k větší otevřenosti respondentů. V příloze jsou k dispozici přepisy některých rozhovorů, které jsou označeny pouze údaji o pohlaví, věku, případně dosaženém vzdělání.

1.2 Obec Široký Důl

Obec Široký Důl je jednou z nejstarších obcí na Svitavsku a nachází se 5km severozápadně od města Polička a přibližně 20 km od města Litomyšl. Široký Důl – lidově „Široko,“ „Širokej Důl,“ v 17 stol. psáno Ssyroký Důl, německy Breithenthal, latinsky Lata Vallis. Krásný český název obce je odvozen od její polohy a je jediným v celé České republice. Tato vesnice vždy byla a je vesnicí ryze českou. Nejstarší písemná zmínka o obci je z roku 1269. (Sejkorová a kol., 2002: 7) Široký Důl je zasazen do malebné přírody Vysočiny, obklopen smrkovými lesy a loukami. Obec je po své délce rozdělena potokem zvaným Jalový a napříč pak na část zvanou Rovina, což je dolní část obce (512m), a Kopec (horní část, 604m). Obě tyto části spojuje silnice, která vede smrkovým lesem, byla vystavěna v roce 1972 a je místními nazývána Smrčina. Jalový potok symbolizuje někdejší hranici mezi poličským a litomyšlským panstvím, přičemž tato hranice platila nejen z hospodářského hlediska, ale také podle náboženského vyznání. Evangelíci patřili vždy k poličskému panství, zatímco katolíci k panství litomyšlskému.

Počet obyvatel v minulosti procházel značnými změnami. V polovině 17. století se na straně poličského panství nacházelo 12 selských usedlostí a 6 domkářů, na straně

litomyšlské pak 5 statků, 1 chalupa a 3 domkáři. V roce 1839 měla obec již 96 domů. Až do roku 1890 zaznamenávala obec populační růst a právě v tomto roce zaznamenala své dosavadní maximum, v obci žilo 660 osob ve 105 domech. Od té doby docházelo v obci k postupnému odlivu obyvatel. Lidé odcházeli především pro zvýšení své životní úrovně. Na začátku 20. století odešlo 135 lidí zkusit štěstí do Ameriky, především do měst Chicago a New York. Odliv obyvatel byl také patrný po 2. světové válce, kdy několik rodin odešlo osídlivat pohraničí. Posledních 20 letech se počet obyvatel stabilizoval. Při posledním sčítání lidu v roce 2001 bylo zjištěno, že Široký Důl má 363 obyvatel. (Sejkorová a kol., 2002: 8 – 9) Podle mých informací z úřadu v Širokém Dole nedochází k dalšímu odlivu, spíše počet obyvatel mírně narůstá. Velmi důležitou roli v tom hraje bez pochyby možnost získání pracovního místa přímo v obci, díky firmám Flídr s.r.o. a Flídr plast s.r.o., které zaměstnávají nejen lidi z obce, ale i z širokého okolí. V posledních dvou letech se podařilo také částečně zažehnat problém s nedostatkem parcel a v obci se začaly stavět nové domy. Není bez zajímavosti, že průměrný věk obyvatel obce je poměrně nízký a pohybuje se kolem 35 let.

Z architektonického hlediska je nejvýznamnější památkou gotický kostel sv. Jana Křtitele s přilehlým katolickým hřbitovem. Kostel patří mezi nejstarší budovy v obci a je zapsán na seznamu nemovitých kulturních památek chráněných státem. V obci se také nachází evangelický hřbitov a evangelická modlitebna. Mezi další architektonické památky patří Sílův statek, který pochází z roku 1666 a zmínky o něm můžeme najít v díle spisovatelky Terezy Novákové. K dalším památkám patří soubor 8 lidových staveb které vznikli mezi lety 1868 až 1894. Většina budov z tohoto souboru je dodnes dochována.(Sejkorová a kol., 2002: 57)

2. Historie vzdělávání

O prvních vzdělávacích institucích lze mluvit již ve starověku, na počátku 3. tisíciletí př. n. l. Již tehdy ve vyspělých civilizacích vznikala potřeba vzdělávání jednotlivců. Existenci škol dokazují archeologické nálezy civilizací Středního východu a Asie. Za vrchol starověké vzdělanosti je všeobecně považována kultura starých Řeků a Římanů. Právě řecké vzdělanosti vděčíme za vznik prvních systémů písma na evropském kontinentu. Vzdělání bylo ale v antice výsadou pouze svobodných občanů. Problematika vzdělání se objevuje ve spisech mnoha filosofů té doby. Platón se ve svých dílech v Ústavě či Zákonech, podrobně zabýval otázkami školství, vyučování a výchovy, stejně tak jeho žák Aristoteles (dílo Politika). Vzdělání zahrnovalo veškeré vědění lidstva té doby, mělo encyklopedický ráz. Vzdělávací předměty – sedmero svobodných umění zahrnující kombinaci trivivia (gramatika, rétorika, dialektika) a kvadrivia (aritmetika, geometrie, astronomie a hudba) byly uplatňovány i ve školství středověku a novověku. Antická výchova a vzdělání bezesporu položily základy pro rozvoj vzdělání v dalších stoletích.

Ve středověku, v období řízeném myšlenkami křesťanství, vznikaly školy církevní (klášterní, katedrální, farní). Obsahem jejich výuky bylo sedmero svobodných umění. Toto období provázelo memorování, tělesné tresty a samozřejmě latina. Výuka plně odpovídala náboženským potřebám a skutečný život nebo mateřština tu neměly místo. Naše země v tomto období ovlivnil příchod Konstantina a Metoděje. Právě ti u nás založili první školy, ve kterých se vyučovalo staroslověněštinou. Významným momentem v historii vzdělanosti bylo zakládání středověkých univerzit. První z nich vznikla v roce 862 v Cařihradě. Roku 1348 byla založena jako 32. v Evropě první univerzita u nás – Univerzita Karlova. Doba Karla IV. byla pro naše země obdobím rozkvětu vzdělávání, což dokazuje fakt, že se Praha zařadila počtem škol mezi nejpřednější evropská města.

15. a 16. století bylo obdobím rozkvětu vědy, literatury a umění. Ve spojitosti s kulturou a školstvím je toto období označováno jako humanismus. Hledaly se nové přístupy, ideály byly čerpány z antiky. K významným pedagogům té doby patřili V. Ramboldini s myšlenkou školy v přírodě a dále J. L. Vives považovaný za zakladatele empirické psychologie a novověkého pedagogického myšlení, kdy „cíl vzdělání spatřuje v životní moudrosti, výchova vůle charakteru je pro něho přednější než výchova tělesná

a rozumová“ (Štverák, Čadská, 2004: 38). Scholastickou výchovu odmítal další renesanční myslitel Erasmus Rotterdamský a prosazoval zábavné a zajímavé vyučování. Věřil, že „nápravě společnosti napomůže vyšší vzdělanost“. (Štverák, Čadská, 2004: 38) K dalším významným humanistům patřili Thomas More, G. D. Campanella, F. Rabelais či M. E. de Montaigne.

Krok vpřed přineslo 16. století, kdy Martin Luther vyzývá k povinnosti zakládání škol a povinnosti poddaných posílat do nich své děti. Lze zde spatřit „náznak principu všeobecně závazné vzdělávací povinnosti“. (Štverák, Čadská, 2004: 40) Další významnou postavou byl Filip Melanchton, autor prvního školního řádu, vyššího studia pro učitele, učebnic didaktiky, psychologie aj., které nacházely své uplatnění až do 18. století. V tomto stručném historickém přehledu nelze opomenout ani jezuity, kteří do Prahy přišli roku 1556. Jezuité zakládali veřejné řádové školy, které byly bezplatné. Mistrné zvládnutí latiny považovali za nezbytné. Metody jejich výuky byly velice propracované, látka byla pravidelně opakována, žákům byl zajištěn individuální přístup i prostředí výuky bylo příjemné. Rodiče se rovněž podíleli na vzdělávání svých dětí, ať se to týkalo možnosti účasti na vyučování či veřejných zkouškách. Samozřejmě jezuitská výchova měla i řadu nedostatků. Byla striktně postavena na Aristotelovi a T. Akvinském a novoty byly víceméně nepřijatelné, výrazně tíhla ke kosmopolitismu (učení o všeobecném světoobčanství), neprojevovali žádné národní cítění a stáli mimo česko-německé národnostní problémy. Významnou postavou české renesance byl Jan Blažek Blahoslav, autor česky psaných učebnic, který vyzdvihoval potřebu vzdělání a věd pro křesťany.

Také 17. století přineslo velký rozvoj v oblasti pedagogického myšlení. Díky René Descartovi ve školách nachází své místo matematika. Francis Bacon se snažil „postavit vyučování na věcný základ“ (Štverák, Čadská, 2004: 47), mluvíme o pedagogickém realismu, jde o vyučování odpovídající individualitě žáka a vycházející od známé a jednoduché látky k novému a obtížnějšímu učivu. U nás bylo toto období spojeno s působením Jana Amose Komenského, jehož vliv a odkaz jeho přístupu ke vzdělání se nese všemi následujícími staletími až do současnosti. Jeho přínos pro pedagogiku byl celosvětový, u nás připadá právě na den jeho narozenin Den učitelů, což podtrhuje úctu a uznání, které mu jistě právem patří.

Následující století bylo spojeno se jmény jako Voltaire, D. Diderot prosazující povinnou školní docházku pro všechny, či J. J. Rousseau jako zakladatel přirozené výchovy s důrazem na aktivitu dítěte. Dalším didaktikem byl J. H. Pestalozzi považovaný spolu s Komenským za zakladatele novodobé obecné školy. (Štverák, Čadská, 2004: 53) S koncem 18. století se pojí působení filantropistů, kteří vydávali první časopisy a knihy určené dětem a mládeži. V Německu filantropy reprezentoval J. F. Herbart, autor moderního systému pedagogiky.

Naše země se zásadních změn v oblasti školství dočkaly za vlády Marie-Terezie a jejího syna Josefa II. Roku 1773 byl zrušen jezuitský řád a následujícího roku byl vydán „Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích“. Pro 6-12 leté děti platila vzdělávací povinnost, poté povinná školní docházka. Byly zakládány elementární školy triviální, hlavní a normální. Felbigerovy školské reformy nesly odkaz německého filantropismu. Učitelé byli připravováni v tříměsíčních kurzech (tzv. preparandie). Negativem školství byl silný vliv církve, špatné materiální zabezpečení, hromadné vyučování a volnost školní docházky. Již elementární školy germanizovaly obyvatelstvo. Nesporným pozitivem bylo výrazné zvýšení vzdělanosti obyvatel. Bohužel již za vlády Leopolda II a pak Františka I. byly realizovány kroky proti josefínským reformám. Hlavní zásadou se stal názor, že „Rakousko nepotřebuje lidi učené, ale dobré poddané“. (Štverák, Čadská, 2004:68) Na venkově opět začali vyučovat řemeslníci či vysloužilí vojáci. Stupňovala se germanizace. Významnou roli v době obrozenecké hráli „vzorní učitelé“, např. Jakub Jan Ryba nebo J. N. Filcík.

O reformu naší školy v letech 1848-1849 se zasloužil Karel Slavoj Amerling. Založil a stal se prvním ředitelem „první české vzorné hlavní školy Budeč v Praze“ (Štverák, Čadská, 2004: 71), kde byli připravováni na svou profesi učitelé. Pozornost věnoval i školství pro dívky či děti „abnormální“. V roce 1849 byla zřízena první česká reálka. Na obecné škole byla vyučovacím jazykem mateřština, v roce 1850 se jí vyučovalo i na našich gymnáziích. Důležitým datem v historii našeho školství byl 14. květen 1869, kdy vstoupil v platnost Hasnerův říšský zákon. Tím vznikla soustava národního školství. Byla stanovena osmiletá povinná školní docházka. Toto byly hlavní zásady: „Věda a vyučování jsou svobodné. O náboženské vyučování pečuje církev, státu náleží vrchní dozor. Všechny hlavní jazyky jsou si rovny. Jako administrativní a dozorní orgány se zřizují zemské, okresní a místní školní rady. Učitelé se vzdělávají na čtyřletých učitelských ústavech jednotně pro národní

školy, náklady hradí stát.“ (Štverák, Čadská, 2004: 74) Došlo i ke zlepšení ve vzdělání dívek. Bylo založeno soukromé dívčí gymnázium Minerva (první dívčí střední škola v Rakousku). Do konce 19. století téměř vymizel analfabetismus.

28. října 1918 vzniklo samostatné Československo, byla prosazována demokratizace školství. Došlo ke zrušení celibátu učitelek, který ženám-učitelkám zakazoval manželství až do roku 1922. Vzniklo České vysoké učení technické v Praze (1920). „Dne 13. července 1922 byl vydán tzv. malý školský zákon, který zavedl povinnost osmileté školní docházky pro celou republiku, zrušil úlevy ve školní docházce, snížil počty žáků ve třídách jednotřídních škol na 65, zavedl koedukaci na všech stupních škol, uznal rovnost učitelů a učitelek ze zákona.“ (Štverák, Čadská, 2004: 81) Tomáš Garrigue Masaryk věnoval vzdělávání a výchově velkou pozornost. Cíle moderní školy viděl v propojení teorie a praxe, v nepřesycování žáka fakty, vyzvedával žákovu individualitu, nutnost nejenom vyučovat, ale i vychovávat.

V roce 1948 se začínala budovat jednotná škola. Veškeré aktivity byly centrálně řízeny Komunistickou stranou Československa. Docházelo k polarizaci školství a byla prosazována socialistická výchova. V 70. letech byla zavedena 10-letá školní docházka, jednotné osnovy. Úkolem školy bylo nejenom poskytovat vzdělání, ale také vychovávat mladou generaci v duchu komunistické ideologie. Ideologizace školství prostupovala celý vzdělávací systém od samého vstupu dítěte do školy. Odrážela se v oslovování učitelů, víceméně povinným členstvím v pionýrské organizaci a poté ve Svazu socialistické mládeže, povinnou účastí na různých akcích a samozřejmě významně ovlivňovala i učební materiál, co se má učit, co se vynechá, či jak určité informace předávat žákům v souladu s ideologií, povinná byla výuka ruského jazyka a ostatní jazyky se opomíjely, zájem byl směřován na východ (pod heslem „Se Sovětským svazem na věčné časy!“)

K rozbití jednotného školství došlo až v roce 1989 v návaznosti na zásadní společenské změny. Začal se prosazovat vliv alternativních směrů a zahraničních vzdělávacích systémů. Objevovaly se různé koncepce transformace našeho školského systému s cílem zajistit jednak strukturální a také systémové změny, „usilují o zkvalitnění a přeměnu školství“. (Průcha, 1995: 233) Transformace byla a stále je spojována s následujícími pojmy, se kterými se v této souvislosti denně setkáváme v médiích: demokratizace (všichni mají právo na vzdělání, vybírají si dle zájmů, i laici se podílejí na činnosti školy), liberalizace

(existuje více typů škol, prosazuje se svoboda názoru, metod aj.), diverzifikace (nové typy škol, rozdělení škol), deideologizace (osvobození se od politicky manipulovaného vzdělání), humanizace (přístup k žákům jako ke svobodným bytostem).

Zdrojem faktických údajů spojených s historií vzdělávání je Stručný průvodce dějinami pedagogiky, viz seznam literatury.

2.1 Historie školy v Širokém Dole

Škola v obci Široký Důl má dlouholetou tradici. Počátky vyučování v této vesnici se datují od konce 18. století. V té době ještě nebyla zřízena škola jako taková, ale vyučovalo se tzv. po chalupách. Velká část školní mládeže chodila do školy do Sebranic, pouze ti zámožnější posílali své děti do školy do Poličky. Obojí však bylo spojeno s obtížemi, a proto se začalo uvažovat o výstavbě školy. První zmínky o škole jsou z roku 1832, kdy jí byla určena jedna místnost na statku. (Sejkorová a kol., 2002: 41)

Ačkoliv se o stavbě školy uvažovalo několik let, její výstavba byla zahájena až v roce 1858 a dokončena byla v roce 1860. Na průběh stavby dohlížel Jan Jílek a není bez zajímavosti, že se jedná o muže, od něhož vzala spisovatelka Tereza Nováková námět k sepsání díla „Jan Jílek“¹. Samostatná budova školy byla vystavěna v roce 1860 jako jednopodlažní budova s bytem pro učitele. Protože počet dětí překračoval zákonem povolenou normu, bylo v roce 1877 vystavěno a o rok později otevřeno první poschodí, a tak se mohlo začít učit ve dvou třídách. Během dalších takřka 100 let se ráz budovy školy příliš neměnil, probíhaly jen potřebné rekonstrukce a úpravy. Průběžně bylo doplňováno vybavení školy (sportovní nářadí, promítací přístroj, atd.), byly opraveny omítky, proběhla výstavba studny. V roce 1972 byla dokončena generální rekonstrukce budovy. V roce 1978 byla škola v obci Široký Důl na 14 let zrušena z důvodu centralizace školství. Díky úsilí tehdejšího starosty pana Josefa Břeně, zastupitelů obce i samotných občanů se školu, které musela ještě předtím projít důkladnou rekonstrukcí, která stála cca 100 000 Kč, podařilo znovu otevřít k 1.9.1992, tedy až po „sametové“ revoluci a učili se v ní žáci prvních a druhých tříd. O rok později bylo na žádost rodičů vyučování rozšířeno též na třetí a čtvrtý ročník. Od roku 1996 probíhá výuka kompletního prvního stupně základní školy.

---

¹ Jan Jílek je historický román o českobratrském emigrantovi šířícím navzdory pronásledování svou víru.

(Sejkorová a kol., 2002: 42 – 44) Současná základní škola je vesnickou dvoutřídní školou. Výuka probíhá malotřídním způsobem se spojenými ročníky.

Za dnes již 148 let fungování školy se v ní vystřídalo mnoho učitelů, někteří vyučovali ve škole jen krátce, jiní zde strávili nezanedbatelný čas své učitelské kariéry. Zmíním tedy jména alespoň některých. O prvním učiteli v Širokém Dole můžeme mluvit už na počátku 19. stol., byl jím nevystudovaný pan Jeřábek, který vyučoval v „najmuté světničce“ (Sejkorová 2002: 41). Z učitelů, kteří již mohli využívat zázemí v budově školy, můžeme zmínit např.: Matěje Lejhance (1859-1875), prvního učitele v nově vystavěné škole, Antonína Doležala (1875-1891), Vincence Klimeše (1892-1920), Josefa Hrnčíře (1908-1925)². Po odchodu Josefa Hrnčíře se učitelé velmi často (mnohdy i po roce) měnili, až v roce 1964 nastoupila Anna Švecová, která zde působila až do roku 1978, kdy byla škola na 14 let uzavřena. (Sejkorová a kol. 2002: 45) I po opětovném otevření školy v roce 1992 se zde učitelé velmi často střídali, což podle výpovědí rodičů nebylo příliš dobré, a ani pro děti tento stav jistě nebyl ideální.

---

² V závorkách jsou uvedeny roky, ve kterých zde tito učitelé působili.

3. Vzdělávání z teoretického hlediska

Dosažené vzdělání je jedním z hlavních faktorů, které ovlivní postavení jedince ve stratifikačním systému, tj. v systému, který určuje místo člověka v sociální hierarchii společnosti. Ale historie a nejrůznější badatelé zabývající se vzdělávací problematikou nám ve svých pracích ukázali, že je tomu často spíše naopak, aniž bychom si to uvědomovali. Totiž, že získané vzdělání je významně ovlivňováno naším postavením ve stratifikačním systému. Mnoho výzkumů uskutečněných v nejrůznějších koutech vyspělého světa potvrdilo, že prostředí, do kterého se člověk narodí, ať už se jedná o prostředí kulturní (hodnoty uznávané v daném prostředí) nebo sociální (místo, jaké rodina zaujímá ve stratifikačním systému společnosti), různou měrou ovlivňuje pozdější dosažené vzdělání. Zajímalo mě tedy, jestli i v malé obci uprostřed Vysočiny budu moci souhlasit se závěry z těchto výzkumů. V této kapitole se pokusím vysvětlit a na jednotlivých teoriích ukázat procesy, které dávají stratifikační systém do pohybu, a roli vzdělání v nich.

3.1 Role kultury ve vzdělání

Lidská civilizace během svého dlouhého vývoje vytváří určité hodnoty, ať již materiálního či nemateriálního charakteru. Tyto hodnoty si pak lidstvo předává z generace na generaci jako kulturní dědictví. Kultura vzniká, když je vytvořena „symbióza mezi lidskými bytostmi a nástroji, které vytváří“ (Bosco³, 2006: 2) Gellner výstižně říká, že „kultura je jakási banka osvojených vlastností, které lze donekonečna předávat, ale také transformovat a cíleně měnit“ (Gellner, 2002: 16) Každá společnost má svou kulturu a tyto jednotlivé kultury se mohou v závislosti na historickém kontextu různou měrou ovlivňovat, každá kultura prochází vývojem, mění se. Jeden ze zakladatelů sociální antropologie Edward Burnett Tylor definuje lidskou kulturu jako „komplexní celek zahrnující náboženské a etické hodnoty a systémy, právní předpisy, poznání, umění a všechny zvyky a schopnosti, kterými jedinec disponuje jako příslušník společnosti a které si osvojil učením.“ (in Budil, 2003: 17) Definice kultur bychom našli nespočet. Budil se ve své práci pokusil začlenit do definice kultury vlivy velkého počtu antropologických škol a směrů následujícím způsobem: „Kultura představuje plastický a mnohovýznamový negenetický

---

³ James Bosco je profesorem na Western Michigan University a mimo toho, zastává další pozice na univerzitě, např. ředitel vzdělávacího výzkumu, ředitel Centra vzdělávacích studií, aj. Vede kurzy zabývající se výzkumnými metodami a vzdělávacími technologiemi.

program činnosti jednotlivců a sociálních skupin, který je fixován sociokulturní samoregulací a kulturními stereotypy, přetvářen společenskou praxí a předáván prostřednictvím kulturního dědictví a tradice.“ (in Budil, 2003: 19)

Kultura je součástí každodenního života člověka a tedy se bezpochyby odráží i ve vzdělávacím procesu každé společnosti, tedy v procesu, který zajišťuje jedincům získávání znalostí a dovedností a zároveň na něho i výchovně působí, proto se často setkáváme s termínem výchovně-vzdělávací proces.

Ze všech definic kultury vyplývá, že její významnou součástí je také morálka, etické hodnoty uznávané společností. Morální vývoj jedinců společnosti je determinován kulturou dané společnosti a důležitou roli v tomto procesu hrají také vzdělávací instituce. Profesor Pekarsky⁴ se ve své práci zamýšlí nad rolí kultury a školy v morálním vývoji jednotlivců a zdůrazňuje nutnost, aby se společnost cítila zodpovědná za morální růst svých členů. Touto problematikou se zabýval již Platon, který definoval tři proměnné určující morální vlastnosti člověka, a to vrozené rysy, zkušenosti z raného dětství a okolní kulturu. (Pekarsky, 1998: 3) Platon považoval za nepravděpodobné, aby si člověk zachoval své morální hodnoty v kontaktu s kulturou uznávající hodnoty jiné. Nicméně věřil, že „řádná výchova poskytnutá v dětství je v dospělosti mírou ochrany před proti působící síle kultury“. (Pekarsky, 1998: 4) Zde můžeme vidět jistý optimismus v tom, že i když bude jedinec vystaven kultuře vyznávající nežádoucí morální hodnoty, lze očekávat, že pokud si nese správné genetické dispozice a byl řádně vychován, pak je naděje, že si své hodnoty zachová. Ačkoli Sokrates říká „jak rychle to, co nás naučil učitel mizí v kontaktu s kouzlem a hrozbami představovanými davem (kulturou)“. (Pekarsky, 1998: 4) Kultura dané společnosti formuje svým příkladem morální hodnoty jednotlivců, a proto i vzdělávání se musí snažit vytvořit takové prostředí a vyvinout takové úsilí, aby morální růst jednotlivců mohly ovlivnit. Pekarsky věří, že „vzdělání je klíč k transformaci vztahu kultury k morálce, ale Platon má pravdu, že efektivita takového vzdělávání závisí na kultuře, která podporuje vzkaz předávaný prostřednictvím vzdělávacích institucí“. (Pekarsky, 1998: 5) V této souvislosti ale vyvstává další otázka, zda prostředí, které vzdělávací instituce vytvoří pro morální růst a rozvoj jedinců, může být konkurenceschopné ve vztahu k většinové kultuře společnosti. Domnívám se, že

---

⁴ Daniel Pekarsky, je profesorem na University of Wisconsin-Madison, jeho oborem je vzdělávací politika a dále se zabývá problematikou etiky a vzdělávání, židovskou civilizací a vztahem náboženství a vzdělání.

vzdělávací instituce a samozřejmě rodiny samotné musí morálnímu vývoji dětí a mladých lidí věnovat velkou pozornost, a snažit se dávat jim kladný příklad, který je mnohem důležitější, než je pouze instruovat, co je a není správné.

Kultura nemůže být předávána z generace na generaci jako něco neměnného. Prochází také vývojem, stejně jako lidstvo. Veškeré změny společnosti se vždy odráží i v její kultuře. Podíváme-li se nazpět do historie, nalezneme dle Bosca tři skupiny kognitivních nástrojů, které měly hluboký vliv na lidské podmínky a vedly k radikální transformaci způsobu, kterým je tvořena a šířena kultura. Tyto nástroje nám umožňují, aby naše myšlenky mohly být „uchovány, předávány a sdíleny“ .(Bosco, 2006: 2) Jedná se o jazyk, písmo a informační a komunikační techniku. Jazyk nám umožnil předávat naše myšlenky, příběhy, znalosti atd. a vytvářet tak ústní tradici, písmo pak umožnilo mnohem větší šíření a zachovávání informací. Písmo také posloužilo ke „kodifikaci kulturních pravidel a jejich přenosu prostřednictvím formalizovaného vzdělání“. (Gellner, 2002: 31) Písmo rovněž „vedlo k ohromné informační explozi v 18. století“. (Bosco, 2006: 3) Začátek informačně komunikační éry se datuje k polovině 20. století. Lidstvu je otevřena cesta ke vzdáleným kulturám, prostřednictvím rádia, televize, internetu mají přístup k ohromnému množství informací, se kterými se musí naučit pracovat, a nalézat pro ně využití v životě. Jedinci se již nemusí spoléhat pouze na školu a knihy jako zdroj vzdělání, mají nepřeborné množství šancí vzdělávat se sami. Následkem toho mizí „hegemonie formálního vzdělávání – školy – jako vzdělávací agentury společnosti“. (Bosco, 2006: 8) Moderní společnost předpokládá gramotnost svých členů a klade na ně stále vyšší nároky. Jedním z nároků moderní společnosti je „schopnost, ať už formulovat, nebo pochopit bezkontextová sdělení“. (Gellner, 2002: 45) Charakterizujícím rysem takového sdělení je anonymita a neviditelnost partnerů v komunikaci a tedy nutnost pochopit význam bez souvislostí (gesta, mimika, neznalost problematiky). Tato dovednost je nutná s ohledem na dnešní způsob komunikace a sémantickou povahu práce a současně je nyní předpokladem možnosti sehnat zaměstnání, sociální participace a akceptovatelnosti. Následně se tedy stáváme první společností, v níž se vysoká kultura stává všeobjímající kulturou, která proniká napříč celou společností a vytěšňuje kulturu lidovou a nízkou. (Gellner, 2002: 44 – 45)

Co pomůže jedinci uspět v dnešní společnosti? Ann Galligan, která spolupracuje s Centrem pro umění a kulturu⁵, se zabývala ve svém výzkumu kulturními problémy, které ovlivňují blahobyt národa, sledovala vztah vzdělání, tvořivosti a pracovní síly 21. století. Vyzdvihuje důležitost vzdělávání v humanitních oborech a umění a zdůrazňuje vliv tohoto typu vzdělání na konkurenceschopnost v celosvětové ekonomice a současně i na vlastní kulturní růst národa. Domnívá se, že toto vzdělání podporuje rozvoj tvořivého myšlení vedoucího ke schopnosti umět řešit problémy, pomáhá porozumět mezinárodním, národním i regionálním kulturám, jinými slovy orientovat se ve společnosti, umět v ní žít a uspět – „kulturní gramotnost také zahrnuje schopnost porozumět sobě a druhým v širokém kulturním kontextu“. (Galligan, 2000: 17) Ve své práci navrhuje následující: „USA potřebují obsáhlou strategii, která spojí vzdělání a rozvoj pracovní síly na federální, státní a místní úrovni. Tato strategie musí být zahrnuta do vzdělávání v oblasti umění a humanitních oborů jako základní kámen pro posílení kulturního kapitálu Ameriky a pro rozvoj dovedností nezbytných proto, aby Američané zůstali konkurenceschopní v 21. století.“ (Galligan, 2000: 12) Domnívám se, že toto neplatí jen pro USA, ale všeobecně. Bez kulturního vzdělání je nemožné obstát, proto by toto vzdělání mělo prostupovat celý vzdělávací systém, nemělo by být založeno na memorování dat, ale na přípravu na vstup do obyčejného života. (Sokol, 1999: 3) Mladí by měli umět nejenom fakta, „musí se však vyznat i ve své společnosti, což je stále složitější“. (Sokol, 1999: 3) Jan Sokol ve svém zamyšlení nad vzděláním, výchovou a kulturou definuje to, k čemu společnost učitele potřebuje, a to „škola předně dětem zprostředkuje první styk s dospělou společností cizích lidí, s jakousi malou „veřejností“, kde platí pravidla a lidé (tj. děti) jsou si rovny“. Dále „má škola dětem pomoci, aby z nich vyrostli svobodní lidé, zralé a dospělé osoby“ a za třetí má děti vybavit schopností „postarat se o sebe a ve společnosti obstát“. (Sokol, 1999: 3)

Vliv vzdělání na kulturu, jejich vzájemná provázanost a sepjatost se velice silně projevují nejenom celospolečensky, ale také v rámci jednotlivých obcí. Mám na mysli malotřídní školy fungující v rámci vesnic a jejich vliv na kulturní život obce. V minulosti i dnes tyto školy plní „v tomto specifickém prostředí významné široce kulturně společenské poslání“. (Vomáčka, 1995: 73) V nedávné minulosti byly malotřídní školy ve velké míře rušeny, jejich význam pro obec nebyl doceněn a prvořadým bylo ekonomické hledisko (i dnes

---

⁵ Centrum pro umění a kulturu, existující při Northeastern University, je nezávislá, nezisková organizace zabývající se zkoumáním důležitých otázek kulturní politiky.

hraje samozřejmě toto hledisko svou roli). Po roce 1989 dochází ke znovuobnovení řady malotřídních škol jako „integrujících center obce“, (Vomáčka, 1995: 74) které nemalou měrou přispívají ke zkvalitnění života na vesnici. Existence malotřídních škol je a i v budoucnu by měla zůstat významnou součástí našeho vzdělávacího systému a současně i garantem kulturního růstu obyvatel ve vesnickém prostředí.

3.2 Rovnost a spravedlnost ve vzdělání

Termíny rovnost a spravedlnost jsou v současné době používány v nejrůznějších oblastech a souvislostech, a tak není divu, že jsou hojně diskutovány i v souvislosti se vzděláním. Chápání spravedlnosti a rovnosti ve vzdělávání prošlo svým vývoje, tak, jak se vyvíjelo myšlení společnosti, její nahlížení na jednotlivce, její hodnotový systém a její pohled na problematiku vzdělání. Podíváme-li se do minulosti, zjistíme, že chápání rovnosti a spravedlnosti ve vzdělání bylo zásadně odlišné od současnosti. Společnost 18. a 19. století byla rasově a třídně rozdělena, nebylo pochyb o tom, že běloši stojí vysoko nad černochoy či indiány a že „lidé na dně společnosti jsou uhnětení z podstatně podřadnějšího materiálu (chabé mozky, špatné geny nebo jiné méně jakostní substance)“. (Gould, 1998: 57) Tímto postojem byli tito lidé již předem označeni jako hloupí a podřadní, ztráceli šance na rovné a spravedlivé podmínky nejenom pro vzdělání, ale celý život.

Počátek 20. století přináší první měření lidské inteligence. Alfred Binet byl autorem prvních testů snažících se „změřit intelektuální kapacitu dítěte, abychom byli schopni rozhodnout, zda je normální, či retardované“. (Gould, 1998: 171) Binet odmítal označování dětí, obával se zneužívání získaných výsledků, „tvrdil, že inteligence je jev příliš složitý, aby mohl být vyjádřen jediným číslem“ a odmítal ho „přijmout za obecný nástroj k řazení žáků podle jejich duševní hodnoty“. (Gould, 1998: 170) Výsledky měly dle Bineta a jeho stoupenců odhalit děti, které potřebují pomoci. Naopak zastánci dědičnosti se domnívali, že „označené děti je nutno vytřídit“. (Gould, 1998: 172) Bohužel Binetovy obavy týkající se zneužití takovéhoho klasifikování se naplnily. Ke zneužití jeho teorie došlo v Americe, kde byly porušeny všechny jeho zásady měření. Za 1. světové války byly provedeny u 1,75 milionu válečných amerických odvedenců testy inteligence, u jejich zrodu stál R.M.Yerkes. Testování naprosto ignorovalo fakt, že přistěhovalci neznají angličtinu, či neznají americkou kulturu, testy byly realizovány v naprosto odlišných podmínkách, nerespektovaly odlišné vzdělání jedinců, testováno bylo spíše naučené než

přirozené (tedy v přímém rozporu se zásadami Bineta). Gould je přesvědčen, že kdyby zásady byly dodržovány, mohli jsme být ušetřeni jednoho z největších zneužití vědy v našem století. Yerkes vypracoval souhrnné statistiky, které se staly důležitou sociální zbraní v rukou rasistů a eugeniků. Následně byl odstartován masový zájem o inteligenční testy, vznikla technologie umožňující testování všeho žactva, prohlubovala se sociální propast mezi národy a rasami. (Gould, 1998: 214 - 219)

V dnešní době jsme se již naštěstí osvobodili od rasových a třídních předsudků (tedy alespoň v oficiální rovině), co se týče vzdělání a vzdělatelnosti, a neklasifikujeme a předem neškátulkujeme žáky dle jejich rasové či třídní příslušnosti, smazali jsme jejich nálepkou nižší inteligence a neodsuzujeme je předem k podřadnému zaměstnání pro nedostatek studijních předpokladů. Dnešní doba řeší jiné otázky týkající se spravedlnosti a rovného přístupu ke vzdělání. Když má šestileté dítě zahájit školní docházku, rodiče se musí rozhodnout, zda zvolí „tradiční“ základní školu, ale už i tady mají na výběr školu nejbližší v místě bydliště, kam jejich dítě spadá, či školu vzdálenější, která má třeba lepší renomé nebo je určitým směrem zaměřena. Dále pak se samozřejmě nabízí možnost soukromého školství či škol alternativních. Ať už se rozhodnou jakkoli, otázka zůstává, dostává-li se dětem v takto rozdílných školách rovnocenného vzdělání, nebo zdali již od raného věku jsou jim poskytovány nerovnocenné podmínky a rozdílná kvalita vzdělání. Situace se opakuje i při výběru střední školy, zde je situace rodičů ještě obtížnější a do hry se dostává řada dalších faktorů. Ve výběru hraje roli nejen kvalita vzdělání, které si dítě odnáší ze základní školy (samozřejmě studijní výsledky záleží také hodně na něm, tedy na schopnostech dítěte, nejenom na kvalitním vzdělávání poskytovaném učitelem), ale i momentální úspěch při přijímacím řízení a ten může být ovlivněn mnoha faktory a mnohdy hraje v neprospěch talentovaného žáka, který by mohl na určité střední škole být úspěšný, nicméně neúspěch u přijímacího řízení mu tuto šanci bere. Také výběr škol je velice pestrý a vybrat mezi několika stejně zaměřenými školami je těžké, kdo má jistotu, že kvalita vzdělání bude stejná a v budoucnu poskytne absolventovi dobré uplatnění na trhu práce. Krom kvalit poskytovaného vzdělání rodiče také zhodnocují finanční nákladnost školy.

Odborná literatura se v problematice rovnosti a spravedlnosti vzdělávání zabývá jednak rovností v přístupu ke vzdělání, rovností podmínek ke vzdělání a rovností výsledků. (Greger, Ježková, 2007: 61-3) Rovnost přístupu spočívá v zabezpečení spravedlivé

nabídky příležitostí vzdělávat se. Samozřejmě to, že každému je zabezpečen přístup ke vzdělání, nezabezpečuje to, že získané vzdělání bude mít stejnou kvalitu a že bude probíhat za stejně dobrých podmínek. Proto je dalším diskutovaným problémem otázka rovnosti podmínek. Greger říká, že „rovnost podmínek akceptuje nerovnosti, pokud jsou výsledkem závodu ve stejných podmínkách a při dodržení stejných pravidel“. (Greger, Ježková, 2007: 61) Do těchto stejných podmínek zahrnuje kvalitní výukový materiál, vybavení učeben, složení třídy, kvality učitele, pak už závisí na žákovi, jak v takovýchto srovnatelných podmínkách uspěje či nikoliv. Toto chápání podmínek má blízko k meritokratickému přístupu, který za spravedlivé považuje všechny ty nerovnosti, které jsou způsobeny pouze schopnostmi jedince a jeho vynaloženým úsilím. Kritici tohoto principu si kladou otázky, zda jsme schopni měřit kvality a schopnosti žáka opravdu spolehlivě a přesně a zda výsledky žáka ve škole jsou skutečně zásluhou pouze jeho schopností. Důraz je kladen především na rovnocennou interpretaci výsledků, přičemž je definováno tzv. funkční minimum, to jest znalosti, které by měl dosáhnout každý, aby se mohl uplatnit ve společnosti. (Greger, Ježková, 2007: 63)

3.3 Modernizační teorie

„V 60. letech 20. století P.M. Blau a O.D. Duncan (1967) formulují tzv. modernizační teorii (nebo také základní model), která předpokládá, že s postupem modernizace, či industrializace se bude vliv sociálního původu na dosažené vzdělání dále zmenšovat.“ (Greger, 2006: 31-32) Hlavní důraz kladli na vrozený intelekt, na schopnosti jedince, na jeho nadání a úsilí, jaké je schopen pro dosažení co možná nejlepšího vzdělání vyvinout. Ponechávali tu stranou sociální, nebo kulturní faktory. Toto pojetí má velmi blízko k tzv. meritokratickému pojetí. V několika dalších výzkumech, které prováděl Duncan společně se svými žáky, se snažil tuto svoji teorii dokázat a najít její nedostatky. Nakonec Duncan připouští, že jistí vliv sociální původ na dosažené vzdělání má. „Pokud jde o roli inteligence ve zprostředkování mezi sociálním původem a dosaženým vzděláním, ukazuje se, že značná část vlivu sociálního původu se realizuje díky korelaci mezi sociálním původem a inteligencí, aniž bychom rozebírali, zda se jedná o korelaci způsobenou dědičností, vlivem prostředí, či kombinací obou těchto faktorů.“ (Matějů, 2006: 46)

3.4 Sociálně-psychologický model

Dalším modelem, o kterém bych se chtěl zmínit, je model sociálně – psychologický, který vznikl zdokonalováním a rozšiřováním základního modelu. O toto rozšiřování se postarali především dva autoři, R.M. Hauser a W.H. Sewell. Jak je již z názvu patrné, tento model vychází především ze sledování sociálně-psychologických faktorů ovlivňujících dosažené vzdělání. Autoři se do značné míry ztotožňovali se svými předchůdci v přístupu ke škole, která je podle nich institucí, která třídí žáky podle jejich schopností a talentu a otevírá jim cesty k dalšímu vzdělání. (Matějů, 2006: 48) Ale to podle nich nejsou jediné vlastnosti, které ovlivňují jejich konečné vzdělání, ale pouze jakési předpoklady k vyššímu vzdělání. Za ty nejdůležitější aspekty považovali především aspirace, a to nejen studenta samotného, ale také jeho rodičů a okolí (rodiče, vrstevníci, učitelé) a hodnotový žebříček. Velmi zajímavý je Hauserův pohled na roli učitelů. Podle něho učitelé představují spíše „egalitární“ faktor a naproti tomu rodiče spíše konzervativní faktor stratifikačního procesu, protože rodiče ve svém přístupu ve větší míře než učitelé zohledňují svoje vlastní sociální postavení. (Matějů, 2006: 55) „Z naší analýzy je zřejmé, že cesta k vyššímu zaměstnaneckému statusu vede přes vyšší vzdělání. Ukazuje se, že rodiny s vyšším statusem dokáží této cesty využít nejlépe, snad proto, že zajišťují jak geny, tak stimulující prostředí, což jsou faktory, které vedou k vysokým kognitivním schopnostem, a tudíž i k lepšímu prospěchu ve škole. Dále povzbuzování k vyššímu vzdělání, jehož se dostává dětem v těchto rodinách, vede k jejich vyšším aspiracím, k vyššímu vzdělání, a tudíž i k vyššímu zaměstnaneckému statusu. Navíc, avšak s podstatně menší vahou, poskytují rodiny s vyšším statusem svým dětem některé další výhody, umožňující přímý mezigenerační transfer zaměstnaneckého statusu. Výsledky naší analýzy ale ukazují, že sociálně-psychologické faktory, které ovlivňují dosažení vyššího vzdělání, jsou mnohem důležitější než přímé vlivy sociálně-ekonomických faktorů.“ (Sewell, Hauser, 1972: 859, in Matějů 2006: 56)

Tento model, jak v dalších kapitolách dokáží, se mnohdy velmi dobře hodí na situaci v Širokém Dole, ačkoliv bych si dovilil ne zcela souhlasit s poslední citovanou větou. Jak se při mých rozhovorech s respondenty v Širokém Dole ukázalo, ekonomické faktory hrají pro místní obyvatele často velmi významnou roli při rozhodování o studiu dětí.

Výše zmíněné modely spojuje předpoklad, že působení rodiny a sociálního okolí nevede ke zvětšování sociálních nerovností v přístupu k vyššímu vzdělání, ale spíše naopak. Protikladem k tomuto pohledu na povahu nerovností jsou teorie vzdělanostní reprodukce, které předpokládají, že vzdělanostní nerovnosti se v čase nezmenšují a jsou poměrně stabilní. (Greger, 2006: 34) V rámci teorie vzdělávací reprodukce můžeme rozlišit několik modelů, které se liší právě v tom, jak onu stabilitu a neměnnost vysvětlují. Tyto modely (teorie sociální reprodukce, teorie kulturní reprodukce, teorie racionálního jednání) podrobně popisují následující kapitoly.

3.5 Teorie sociální reprodukce

Autoři, kteří reprezentují tento proud, jsou obvykle levicoví radikálové (neomarxisté), kteří považují vzdělávací systém za hlavní nástroj kapitalistické společnosti k udržení jejího třídního řádu. Teorie sociální reprodukce zdůrazňuje, že v rámci školní socializace si žák osvojuje nejen potřebné dovednosti pro trh práce, ale také se ztotožňuje s pozicí v rámci třídního systému, která mu je školou přisouzena jako spravedlivým a oprávněným výsledkem. (Greger, 2006: 35)

L. Althusser

Tento autor se na začátku 70. let zaměřil na problém reprodukce sociálních vztahů v kapitalistické společnosti. Nejvýznamnější roli v reprodukci hraje podle něho státní moc (repressive state apparatuses) a státní ideologie (ideological state apparatuses), jež je reprezentována školou, rodinou, zákony a masmédií. Nejvýznamnějším nositelem státní ideologie je škola. Školu bychom měli podle Althussera chápat jako organizaci, kterou formují vztahy kapitalistické společnosti. Zde si ti, jež budou nabízet svou pracovní sílu, jež budou manuálně pracovat, nejen osvojí vše potřebné k tomu, aby to mohli dělat, ale také pochopí, že jiná cesta pro ně není. Ve škole přijmou svůj osud jako nevyhnutelnou danost. Na její půdě se podle Althussera z jedné generace dělníků ustaví další, nová generace dělníků. (Katrňák, 2004: 37)

Zajímavé dle mého názoru je, že tato teorie vznikla ve Francii, tedy v zemi, která uznávala demokratické hodnoty. Ano, je sice pravdou, že autor je levicový radikál, ale toho by mělo spíše těšit, že dělnické třídy neubývá. Myslím, že autor poněkud zapomíná právě na osobní

ambice jednotlivce, které by škola podle mého názoru nemohla v demokratické společnosti potlačit a pokud ano, rozhodně ne v masovém měřítku. Jiná situace by byla v socialistických státech a například v bývalé Československé socialistické republice. Na mnoha a mnoha případech by se dala doložit skutečná reprodukce dělníků z generace na generaci, kde státní ideologie sehrávala klíčovou roli. Velmi často u nás byla k vidění také mobilita sestupná, kterou mohu doložit také na příkladu mého výzkumného terénu, tedy na obci Široký Důl. Setkal jsem se s lidmi, kterým nebylo státní mocí umožněno studovat, nebo se o to jako pro stát nepohodlní občané ani nepokoušeli. Jednalo se tehdy podle výpovědí respondentů o náboženské smýšlení, polnosti, či politickou angažovanost jejich rodičů.

Bowles, Gintis

Tito autoři hledají příčiny vzdělanostních nerovností v ekonomickém systému americké společnosti. „V knize *Schooling in Capitalist America* (1976) ukazují, že ekonomické vztahy kapitalistické společnosti nejsou uspořádány pouze tak, aby produkovaly zboží, služby, a pro vlastníky kapitálu zisk, ale rovněž tak, aby reprodukovaly sami sebe, aby se ze synů dělníků stávali zase dělníci a ze synů manažerů zase manažeři – aby zkrátka vlastnictví kapitálu a moci přecházelo z jedné generace na druhou v nezměněné podobě. Mezi vzdělávacím systémem a ekonomickým systémem existuje podobnost, kterou nazývají principem korespondence (correspondence principle). Hodnoty a znaky, které děti v jednotlivých stupních vzdělávací soustavy získávají, odpovídají hodnotám a znalostem sociální třídy, z níž pochází.“ (Katrňák, 2004: 37-38)

V nejnižších třídách vzdělávacího systému najdeme především hodnoty související s poslušností dětí, na středních stupních hodnoty spojené se spolehlivostí a seriózností, a v nejvyšší stupních dominují hodnoty spojené se spolehlivostí. (Katrňák, 2004: 38) Tyto hodnoty, jež autoři jednotlivým stupňům přisuzují, podle nich děti znají z domova, tedy hlavně z povolání svých rodičů, a proto je považují za přirozené.

3.6 Teorie kulturní reprodukce

Tato teorie vysvětluje přetrvávání sociální struktury z generace na generaci pomocí odlišností pramenících z rodinného prostředí žáků. (Greger, 2006: 37) Na příkladu dle

mého názoru jednoho z nejvýznamnějších autorů hovořících o kulturní reprodukci objasním tuto teorii podrobněji.

Bourdieu

Tento autor vytvořil tzv. koncept kulturního kapitálu a koncept habitu. Kulturní kapitál jsou schopnosti a dovednosti, které jsou závislé na kulturní kvalitě prostředí, v němž člověk vyrůstá a jež si nese s sebou do života. Tyto vlastnosti jsou potom ve škole, ač ne třeba přímo, ohodnocovány. Vyšší kulturní kapitál si dítě přinese z rodiny vyšší společenské vrstvy a naopak nižší z rodiny, která se řadí do nižších společenských vrstev. Vyšší kulturní kapitál se tedy promítne do hodnocení ve škole a dává předpoklady pro dosažení vyššího vzdělání.

„Kulturní kapitál existuje ve třech formách: jako vtělený, objektivizovaný a jako institucionalizovaný.“ (Bourdieu, 1986 in Katrňák 2004: 42) Vtělený kulturní kapitál jsou intelektuální a vtělené dispozice člověka, získané v průběhu socializace. Objektivizovaný kulturní kapitál jsou kulturní artefakty, například obrazy, sochy, knihy a nástroje, jež se v domácnosti používají. Institucionalizovaný kulturní kapitál jsou akademické tituly a vědecké hodnosti. (Katrňák, 2004: 42)

V konceptu habitu hledal vztah mezi společenskou strukturou a subjektivním jednáním člověka. Habitus je systém dispozic k určitému jednání, obsahující v sobě všechny prožité zkušenosti, které se projevují ve vnímání, myšlení, reflexi a jednání člověka. (Bourdieu, 1977 in Katrňák, 2004: 42) Člověk se podle něho rozhoduje na základě svých zkušeností, ale také bere v úvahu svoje společenské postavení a společenskou situaci. Sociální struktura ovlivňuje jeho jednání tak, že jeho jednání působí zpětně ve prospěch zachování struktury. (Katrňák, 2004: 42)

3.7 Teorie racionálního jednání

Byla formulována Johnem Goldthorpem a Richardem Breenem a rozlišuje mezi primárními a sekundárními efekty, jež vysvětlují vzdělávací nerovnosti. Primárními efekty vysvětlují rozdíly na nižších stupních vzdělávacího systému, tady hraje podle nich roli kulturní kapitál a sekundárními efekty, které se dostávají do hry v místech, kdy se

vzdělávací systém větví a před rodiči se otevírá možnost volby. V ten moment rodiče volí po zvážení nákladů, rizika a očekávaných výnosů. Goldthorpe říká, že žáci z vyšší třídy jsou rodiči více povzbuzováni do vzdělávání a jejich aspirace jsou vyšší. Rodiče si více uvědomují nutnost vzdělání, a tak jsou ochotni investovat třeba i vyšší prostředky (třeba i za cenu vyšších rizik) pro to, aby dítě vyššího vzdělání dosáhlo i přesto, že jeho hodnocení ve škole tomu nemusí vždy napovídat. Naproti tomu rodiče z nižších tříd si roli možných rizik při případném neúspěchu svých dětí mnohem více připouští a při rozhodování jim dávají vyšší význam. (Greger, 2006: 37)

Na tuto teorii jsem při výzkumném šetření narazil hned několikrát. Souhlasím s tím, že role sociálního původu v prvních letech školní docházky je minimální a napovrch se dostává až při prvním větvení. V mém případě tedy, na malotřídní škole, ve které se vyučuje pouze do 5. ročníku, zhruba v 10, 11 letech dítěte. To je dle mého názoru věk, kdy dítě je jen těžko schopno rozhodovat o své budoucí škole ve všech souvislostech, a tak právě tady přichází ke slovu rodiče, kteří rozhodují. Ti „nejodvážnější“ posílají své děti na víceletá gymnázia⁶, ti méně na běžnou základní školu. Samozřejmě, takovéto hodnocení by mohlo být zavádějící. Faktorů, podle kterých se rozhodují, je víc než jenom osobní odvaha. Ale přesto mohu konstatovat, že častěji odcházejí na víceletá gymnázia děti rodičů s vyšším vzdělání, nebo lépe sociálně postavených rodičů, čímž mohu potvrdit, že teorie racionálního jednání se uplatňuje v praxi i v Širokém Dole. Tímto malým exkurzem do výzkumu v Širokém Dole jsem chtěl dokreslit výše popsanou Goldthorpovu teorii a opřít ji o praktická zjištění, kterým se budu dále věnovat v následujících kapitolách.

3.8 Vzdělanostní aspirace

Prostředí, ve kterém je dítě vychováváno a ve kterém tráví většinu času, zásadně ovlivňuje jeho hodnotový systém, včetně jeho pohledu na vzdělávání a jeho důležitost v životě člověka. Tento vliv se podepisuje na celém životě člověka, i když už rodinu dávno opustil, dál ve stejném duchu působí na své děti a formuje jejich představy o roli vzdělání. Dá se říci, že důležitost vzdělání a jeho vliv na úspěch při hledání zaměstnání a na uplatnění se ve společnosti si v dnešní době lidé již plně uvědomují. Čím vyššího vzdělání člověk dosáhne, tím vyšší je jeho šance, že bude v životě spokojený. Vyšší vzdělání znamená

---

⁶ Samozřejmě za předpokladu, že dítě složí úspěšně přijímací zkoušky.

výhodnější postavení na trhu práce, prestižnější zaměstnání, vyšší plat, lepší životní úroveň a větší blahobyt. Navíc na vesnici stále ještě platí to, že pokud je člověk např. inženýr, lidé si toho určitě všimnou a je to něco, čeho si váží. Nicméně nehledě na vzdělání, společenské postavení či finanční zajištění rodičů, velkou roli hraje inteligence, individuální schopnosti a péle dětí, bez kterých se kvalitní vzdělání získat nedá. Ve škole se rozhoduje, kdo skončí s výučním listem a bude předurčen pro dělnickou profesi, kdo získá středoškolské vzdělání a stane se úředníkem nebo kdo získá vysokoškolský diplom a bude vykonávat vysoce odbornou profesi.

Vzdělanostní aspirace, neboli představy o dosaženém vzdělání, jsou dle mého názoru ve většině případů tím nejdůležitějším předpokladem ke vzdělávání. Vliv na tvorbu těchto aspirací má mnoho faktorů. Jednak, a to je dle mých výzkumných závěrů nejvýznamnější, je to vliv prostředí, v jakém jedinec vyrůstá.

Mohu tedy souhlasit s výsledky šetření PISA 2003⁷ na mezinárodní i národní úrovni, které říká, že výsledky žáků jsou významně ovlivňovány jejich sociálním, ekonomickým a kulturním zázemím. (Motivace, aspirace, učení, 2006: 23) Nelze popírat skutečnost, že děti z dobře situovaných rodin mají vyšší předpoklady k dosažení vyššího vzdělání. Důvodem je, že mají pozitivní vzor v rodičích, kteří patří řekněme do vyšší sociální třídy, chod rodiny netrpí nedostatkem prostředků atd. Děti chtějí v dospělosti mít také dostatek peněz a žít bez všedních starostí nižších tříd. Jako prostředek k tomu vidí vyšší vzdělání. Ačkoliv nemusí vždy korespondovat vzdělání rodičů s jejich životní úrovní, tak mohou i rodiče s nižším vzděláním v dítěti vyšší vzdělávací aspirace vyvolat.

Na několika rodinách v Širokém Dole se mi ale potvrdila domněnka, že nižší vzdělání rodičů nemusí vždy znamenat pokles vzdělanostních aspirací dítěte. Funguje tu opačný princip než u lépe postavených rodin, pracovně bych ho nazval negativní motivace. Skutečnost, že na tom rodina není finančně či společensky nejlépe, může sloužit k prosazování vyššího vzdělání jako východiska z nelehké situace a znamenat posun v sociální struktuře. Základním předpokladem této motivace je ale fakt, že rodiče jsou se svým společenským postavením nespokojeni a jsou schopni si uvědomit, že

---

⁷ PISA (Programme for International Student Assessment) je mezinárodní výzkum, jehož cílem je porovnat výsledky patnáctiletých žáků v různých oblastech vzdělávání. Šetření se dlouhodobě účastní především země OECD a je vždy prováděno testovou formou.

vzdělání a životní úroveň jdou ruku v ruce. Dítě rodičů, kteří si tuto skutečnost nepřipouští, na to samo jenom těžko přijde, nebo na to přijde relativně pozdě (po ukončení učňovského oboru a příchodu první výplatní pásky). Na takových jedincích dle mého názoru funguje bez výjimky teorie vzdělanostní reprodukce a rodiče v tomto procesu hrají hlavní roli, protože právě oni největším dílem formulují osobnost dítěte a jeho pohled na svět. Samozřejmě je tu role kamarádů, učitelů, známých, kteří mohou v tomto směru dítě také usměrňovat, ale jejich šance na změnu pohledu dítěte na vzdělání je vzhledem k velmi omezenému času s ním stráveným velmi malá. Někdo by mohl protestovat a říci, že vyučení rodiče nebudou schopni dítěti pomoci s učivem a tudíž jenom to, že budou dítěti klást na srdce důležitost vzdělání nebude stačit, protože ve chvíli, kdy dítě potřebuje konkrétní pomoc při přípravě na vyučování, může nastat neřešitelná komplikace.

Štěch k tomu říká – „tak jako pro vrcholového sportovce je výrazným faktorem úspěchu jeho podpůrný tým (trenér, masér, psycholog, atd.) tak úspěch dítěte ve škole je závislý na tom, jaké má rodinné zázemí, zda bude někdo z rodiny schopen doučit tu češtinu, tu matematiku, zda se najde v příbuzenstvu také někdo na chemii atd. Zmiňuje se dokonce i o důležitosti toho, jak jsou rodiče zdatní v kontaktech se školou, zda vystihnou, za kým v případě potíží zajít.“ (Nováčková, 2003: 40) Na podobný případ jsem narazil i ve srovnávacím výzkumu malotřídek v Dřítči.⁸ Tuto školu navštěvují romské děti a rodiče jim často nejsou schopni pomoci s učivem. Místní paní učitelka říká, že si nemyslí, že to musí být překážkou, protože to podle ní záleží hlavně na schopnosti a ochotě pedagogů dítěti pomoci a roli rodičů vidí spíše v ochotě děti do školy posílat a důležitost vzdělání jim zdůrazňovat, což se mnohdy neděje a dítě do školy z nejrůznějších výmluv rodičů ani nejde. Tímto příkladem jsem chtěl dokázat, že nejde ani tak o schopnost rodičů dítěti pomoci (protože od toho by tady měli být pedagogové, případně spolužáci), jako spíše o uvědomění si důležitosti vzdělání. Rodiče si to bohužel často neuvědomují, jejich hodnotový žebříček je posunut do jiných dimenzí.

---

⁸ Podrobnější informace o škole v obci Dřítč je naleznete v kapitole 5.6

Co tedy lidé považují za důležité pro zlepšení osobní budoucnosti? Tuto otázku položil respondentům při svém sociologickém výzkumu, který byl proveden v roce 2001 a jehož výsledky vyšly následně také v knižní publikaci, Pavol Frič. 84% dotázaných uvedlo péče o zdraví, šetření a spoření 76%. Podrobněji viz. graf – *Činnosti konané pro zlepšení osobní budoucnosti*. Zarážející je fakt, že lepší budoucnost vidí ve svém vzdělání jen 56% respondentů, zatímco v šetření a spoření je to 76%. (Frič, 2001: 200) Z výsledků tohoto výzkumu jsem byl překvapen. Z mého pohledu by to mělo být obráceně, protože, když budu mít vzdělání, mé příjmy budou lepší a já nebudu muset tolik šetřit.

Mezi další faktory ovlivňující vzdělanostní aspirace bychom mohli zařadit spolužáky, učitele, vzory a také samotnou školu. Samozřejmě, že vliv výše jmenovaných může být pozitivní i negativní. Je otázkou, zda například dítě, které má ve škole samé jedničky, zvládne případný posměch ze strany méně úspěšných spolužáků a nebude se jim chtít přizpůsobit a zbavit se tak jejich posměchu. Učitelé a škola samotná by měla být pro dítě něčím, čeho se nemusí obávat a vytvářet prostředí, kam bude dítě chodit rádo a nikoliv s odporem, který se do vzdělanostních aspirací může přenést.

Jay MacLeod k tomu říká, že vzdělanostní aspirace mají také personální rovinu a ovlivňuje je také etnická příslušnost, vrstevnická skupina a pohlaví. MacLeod tvrdí, že vzdělávací reprodukci dětí ovlivňuje porozumění strukturálním požadavkům společnosti, které jsou filtrovány skrze kulturu prostředí ve kterém dítě vyrůstá. (Katrňák, 2004: 51) V obci Široký Důl neexistují rozdílnosti v podobě etnických skupin. Obec je rozdělena pouze nábožensky, a to na katolíky, evangelíky a baptisty (jedna rodina) a v tomto rozdělení jsem nenašel v pohledu na vzdělání a vzdělávací aspirace žádné obecně platné zákonitosti. Ovlivnění vrstevnickou skupinou lze i v obci vysledovat, ale je jen těžko možné ho skutečně objektivně doložit. Co se týká rozdílnosti vzdělanostních aspirací, v závislosti

na pohlaví dětí existují v obci stále určité zažití stereotypy. V jednom z rozhovorů se objevil názor, že studium na vysoké škole se hodí spíše pro dívky, v jiném zase, že se pro chlapce studium na střední ekonomické škole nehodí. Tyto stereotypy se zcela jistě projevují následně i ve vzdělanostních aspiracích dětí.

3.8.1 Nároky rodičů v Širokém Dole na vzdělání dětí

Velký vliv, ať už kladný, tedy vyšší nároky, nebo záporný, nižší nároky, má společenské postavení rodičů, jejich zaměstnání a jejich výdělek. Většina rodičů v Širokém Dole se shoduje v tom, že v dnešní době je vzdělání nejdůležitějším aspektem budoucího postavení dětí na trhu práce a v životě. V závislosti na vlastním vzdělání kladou na děti odlišné nároky. Mnohdy se děti snaží motivovat příslibem nějaké odměny za dobré vysvědčení .

„Já určitě kupuju knížky. To je dobrej dárek. Oni dostávají encyklopedie, to taky něco stojí, ale oni to maj rádi, ted' mám pro ně velkej atlas světa, nově vydanej“ (viz Příloha č. 3 - Vybraný rozhovor z průzkumu - žena, 40 let)

U dětí dobře společensky situovaných rodin je dosažení co možná nejvyššího vzdělání, dalo by se říci, více méně samozřejmostí a možnost „pouhého“ výučního listu si prakticky nepřipouští. U rodičů s výučním listem jsou pohledy různější. Někteří se spokojí s nižším vzděláním u svých dětí a rozhodování o jejich budoucnosti nechávají do značné míry na nich samotných. Jiní se zase snaží více do jejich rozhodování zapojit. Často také argumentují tím, že chtějí, aby se jejich děti měly lépe než oni, měly více peněz a mohly žít spokojenější život, což jim zaručí škola, respektive dosažené co nejvyšší vzdělání. *„Chtěla byste, aby šel syn na vysokou školu? No, já doufám, že jo, protože hloupej není. On se doposavad nemusel vůbec učit, ono to ted' pro něj bude těžší, protože se bude muset učit. Na ty střední škole to je zas něco jiného. Záleží na něm, ale předpoklady by pro to měl, dnes už je to skoro základ.“* (viz. Příloha č. 3 - Vybraný rozhovor z průzkumu - žena, 40 let)

Zajímavým aspektem je také to, že pokud má rodina více dětí a nejstarší získá vysokoškolské vzdělání, zvyšuje se naděje, že i mladší sourozenci získají vyšší vzdělání. Jistou roli v tom může hrát fakt, že mladší děti mají vzor, ke kterému vzhlíží a ke kterému se chtějí přiblížit. Vidí, že s vyšším vzděláním roste jejich šance na vyšší životní úroveň.

Podobně jsou na tom v tomto případě rodiče, kteří dávají staršího sourozence za vzor a zpřísňují dohled nad vzděláním mladších dětí.

Obecně lze říci, že velký prostor k rozhodování o své budoucnosti dostávají samy děti. Mnohdy by mohly při vyšší aktivitě ze strany rodičů dosáhnout vyššího cíle (viz limity a determinanty) nebo vzdělání jiné, které by se pro ně hodilo více a ve kterém by se úspěšněji uplatnily.

Je třeba říci, že pro rodiče hraje velkou roli také aspekt toho, zda děti učení baví nebo nikoliv. Rodiče se zájmem sledují vývoj svého dítěte ve škole, docházejí na třídní schůzky a informují se o jeho výsledcích. Pokud se dítěti něco nedaří, podávají mu pomocnou ruku, ať už sami nebo tím, že mu najdou někoho, kdo se s nimi učí. *„Ted'ka třeba holka měla problémy s matematikou v prváku na střední škole, tak jsme jí sehnali kluka, který jí to vysvětlil. Takže když se najde takovej problém taky jí sami pomůžem, nebo když nevíme, tak se obrátíme na známí.“* (Vybraný rozhovor z průzkumu- muž, 41 let)

3.8.2 Vzdělanostní aspirace mládeže v Širokém Dole

V obci jsem se setkal s dětmi a mládeží všech věkových skupin a měl jsem možnost porovnat jejich přístup ke vzdělání, zda je učení baví a jaké byly či jsou jejich představy o vzdělání. Mladší respondenti, žáci navštěvující malotřídní školu v obci, se shodují v tom, že je učení baví, do školy chodí rádi. O svém dalším vzdělání příliš nepřemýšlí, spíše jsou schopni reagovat na dotaz čím by chtěli být. Jejich odpovědi jsou ovlivněny zaměstnáním jejich rodičů či známých nebo momentálním zájmem o určitou profesi a bezpochyby se ještě mnohokrát během jejich studia změní. U žáků druhého stupně základní školy již není taková shoda v oblíbenosti školy a více mluví o oblíbených a neoblíbených předmětech, školu berou jako povinnost.

Starší respondenti se obvykle shodují v tom, že si důležitost svého vzdělání alespoň v nějaké etapě svého života neuvědomovali a potřebovali usměrnění a pomoc od svých rodičů. Do značné míry litovali, že v době, kdy navštěvovali základní školu, byla malotřídní škola v obci zavřená a oni museli do školy dojíždět. Ve škole se jim líbilo a díky dojíždění si našli v Poličce kamarády. Rozhodování o dalším studiu po základní, popř. i střední škole, bylo silně determinováno rodinou dítěte, ačkoliv respondenti si to většinou

nepřipouštěli, z rozhovorů bylo patrné, že vzor rodiny, názor rodičů, byl pro ně důležitý, často z toho důvodu, že by se sami nebyli schopni rozhodnout. Ti starší uváděli, že silné slovo při výběru školy měly jejich rodiče, u těch mladších naopak převládal spíše demokratičtější přístup rodičů – tedy nechali výběr více na dítěti. *„No, rodiče byli překvapení, že po pedagogický škole chci najednou dělat něco úplně jiného, ze začátku mi to možná chtěli i trochu rozmluvit. Ale naši byli a jsou v tomhle ohledu docela benevolentní, takže jsem si nakonec prosadila svou. Takže nechtěli, abyste studovala dál na vysoké škole? No, oni to brali vlastně tak, že ta škola střední mě pro to zaměstnání vlastně připravila a vysoká škola není pro mě nutná, protože se můžu dobře uplatnit i bez ní a nastoupit do práce. Ani nepočítali s tím, že bych šla na vysokou školu. Nakonec s tím ale souhlasili a myslím, že jsou i rádi, že jsem vystudovala.“* (Vybraný rozhovor z průzkumu - žena, 25 let)

Často se mládež obává o svoje uplatnění v obci nebo jejím okolí a jsou přesvědčeni, že budou-li chtít sehnat práci odpovídající jejich finančním nárokům, budou nuceni přestěhovat se do většího města (Praha, Brno), kde ostatně často již studují. S tématem odlivu mladých lidí ze Širokého Dolu souvisí také skutečnost, že ještě před několika lety bylo značně obtížné najít v Širokém Dole bydlení, protože například stavebních parcel bylo donedávna v obci žalostně málo. V poslední době se situace částečně zlepšila a v obci se začínají stavět nové domy. I to dává naději, že vzdělaní lidé nebudou obec opouštět, ale naopak, že jich zde bude přibývat.

I v Širokém Dole se můžeme setkat s tím, že děti do školy chodí nerady a berou ji pouze jako nutnost pro svoje budoucí žití. Tento postoj je častější u dětí z rodin postavených níže na společenské žebříčku, které nakonec končí v učňovských oborech a vyučí se něčemu, co je baví a širší rozhled nepotřebují. U lépe postavených rodin obvykle děti tvrdí, že na ně rodiče nemuseli nijak tlačit, aby si udělali např. maturitu a šli na vysokou školu. Považují to v dnešní době za důležité a cítí, že rodina automaticky počítá s tím, že vystudují. *„Já si ani neumím představit že bych našim řekla, že už nechci chodit dál do školy. Vždycky chtěli abych vystudovala, takže by se s tím hlavně táta asi těžko srovnával.“* (Vybraný rozhovor z průzkumu – žena, 20 let)

4. Vzdělávací systém České republiky

Vzdělávání v ČR má dlouholetou tradici, prošlo velkým vývojem a významní čeští pedagogové minulosti za sebou nechali pestrou škálu literatury, na které staví česká vzdělávací soustava dodnes. S vývojem společnosti přibývá i množství informací, které by se měly k žákům a studentům dostat, zvyšuje se množství poznatků, se kterými by se měli seznámit, což klade stále vyšší a vyšší nároky na žáky a studenty. Zahrnout vše do vzdělávacích programů nelze, proto je nutné vybírat to, co je opravdu důležité, co by měli všichni znát a umět, a dále oddělit to, o čem by měli být informováni, a naučit je, jak postupovat při získávání podrobnějších informací. V dnešním internetovém světě je situace mnohem jednodušší. Děti ale musí být vedeny k tomu, aby se naučily získávat informace o tom, co nevědí, co je zajímavé, a nestaly se pouze pasivními příjemci informací.

Pokud bychom měli srovnat naše školství se světem, získáme vesměs pozitivní výsledky. Dle zjištění Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj patří Česká republika mezi země, kde je podíl osob ve věku 25-64 let s nižším než středním vzděláním velice příznivých pouhých 14%, lépe jsou na tom už jen Švýcarsko (12%) a USA (13%), naopak nejhůře je na tom Portugalsko, Mexiko a Turecko s 80-75%, poměrně vysoký podíl obyvatel bez středního vzděláním je i v Itálii, Španělsku, Polsku a Řecku (50-60%). Česká republika se může pyšnit nejvyšším podílem obyvatel se středním vzděláním (75%). Naopak podíl obyvatel s terciárním vzděláním (ukončené vysokoškolské studium) je u nás jeden z nejnižších, a to 11%, podobně jsou na tom Rakousko, Maďarsko, Itálie či Slovensko (České školství v mezinárodním srovnání, 2002: 7-8). Osobně se domnívám, že tento stav není dán nezájmem o tento typ studia. Naopak každoročně se z médií dozvídáme, že na univerzity je přihlášeno ohromné množství uchazečů, nicméně náročným „sítím“, tedy přijímacími zkouškami, co neúspěšněji složenými projde jen zlomek zájemců. Ti, kteří nebyli přijati, zahrnují bohužel nejenom ty, kteří u zkoušky neuspěli, ale i ty, kteří uspěli, nicméně kapacita školy nedovoluje jejich přijetí. To považuji za smutné a domnívám se, že šance by měla být dána všem, kdo u přijímacích zkoušek uspěli. (Samozřejmě je nutno také akceptovat poptávku na trhu práce, tedy potřeby společnosti, a nenechat vystudovat stovky např. právníků, kteří by posléze nenalezli uplatnění. Ačkoli takto vysokoškolsky vzdělaný člověk by jistě neměl problém nalézt uplatnění třeba i v jiném oboru.) První ročník pak bezpochyby rozhodne, kdo na studium stačí a kdo ne.

Naše školství se stává rozmanitějším, nabídka škol je mnohem pestřejší, a to nejenom co se týká možností specifických zaměření již základních škol, dále odborného zaměření a nepřeberné řady oborů a specializací poskytovaných v rámci středního a terciárního vzdělávání. Jedná se také o rostoucí nabídku soukromých škol s nejrůznějším zaměřením a znovu obnovování malotřídních škol v obci. Nelze opomenout ani školy založené na alternativních pedagogických směrech. Za zmínku stojí i velký posun týkající se vzdělávání a postoje vzdělávacího systému k postiženým dětem spojený se snahou integrace či zajištění speciálních výukových programů. Novinkou je rovněž možnost vzdělávat dítě doma. Vzdělávací systém se snaží respektovat potřeby společnosti, tedy usnadňovat uplatnění v každodenním životě. Školy se snaží být otevřenější rodičům i dětem. I pedagogové mají více svobody.

5. Malotřídní škola v obci Široký Důl

5.1 Malotřídní školy obecně

Malotřídní školy mají v našem vzdělávacím systému své místo již více než jedno století a zajišťují vzdělávání především v malých obcích. Rovněž vzdělávání v obci Široký Důl je spojeno s existencí školy tohoto typu. V první části této kapitoly se zabývám postavením a fungováním malotřídních škol obecně, v další části se detailně zaměřuji již přímo na školu v Širokém Dole.

Ve školním roce 1926-1927 navštěvovala více než polovina žáků právě školy malotřídního typu. (Vomáčka, 1995: 51) Od té doby si školství obecně prošlo velkým množstvím změn. Hromadné rušení malotřídních škol v 80. letech minulého století jejich počty značně oslabily. V 90. letech přišla řada obcí se snahou o obnovení svých malotřídek a často se jim to podařilo. Malotřídní školy tedy i přes mnohé peripetie nezanikly, ale i dnes musí o své místo v našem školském systému bojovat. Malotřídní školy byly a jsou u nás rozšířené hlavně na venkově, kde plní svoji nezastupitelnou funkci, ačkoliv, co se týká počtu žáků se již s 20. lety 19. století nemohou srovnávat.

„ Malotřídní školy patří mezi tzv. školy neplně organizované, tj. školy, z nichž každá má méně zřízených tříd než ročníků zapsaných žáků, tedy ne každý ročník má samostatnou třídu a vlastního vyučujícího.“ (Tupý, 1978: 17)

V celé historii těchto škol hrála ústřední roli postava učitele. Učitel musel dobře zapadnout do prostředí vesnice, kde se obvykle i se svými žáky podílel na udržování vesnických zvyků a tradic. Učitel byl v obci váženou osobou, kterou s žádostí o radu nebo jenom na přátelské rozmluvy navštěvovali i obyvatelé obce. (Vomáčka, 1995: 24) Dnes sice učitel ztratil něco ze svého postavení, často nežije ve vesnici, ve které vyučuje, ale stále se podílí spolu se svými žáky na kulturním životě obce. Významným úkolem učitele malotřídní školy zůstává vést venkovské dítě nejen k aktivnímu soužití s jemu blízkým světem, ale i jeho překračování. Učit ho chápat, že svět, jehož součástí je i škola a vesnice, není statický a neměnný.

Výuka na tomto typu škol má svoje specifika a předpokládá od učitele jasnou koncepci a nadšení pro tuto náročnou práci. Nezbytností je také úzká spolupráce obce, bez jejíchž morální a hlavně finanční podpory by se malotřídní školy neobešly. Vyučování probíhá v jedné, případně dvou třídách, do kterých jsou rozděleny děti 1. až 5. ročníků. Ačkoliv bývá počet dětí ve třídě menší než na běžném typu škol, musíme si uvědomit, že jsou v jedné třídě děti různých ročníků a tedy i různých znalostí. Část třídy musí pracovat samostatně, zatímco např. s druhou částí třídy probírá učitel/ka novou látku. Děti se učí samostatně pracovat a také spolupracovat při řešení nerůznějších úkolů, jež jim jsou zadány, zatímco se učitel věnuje druhé skupině. „K. Kollárik výstižně shrnul přínos skupinového vyučování, při kterém se mění nejen sociální situace vyučování, ale i samotná učební činnost: Rozšiřuje se okruh osob, se kterými může žák ve vyučování komunikovat, a tím se rozšiřují i zdroje poznávání o emoční prožívání. Učitel už není jediným zdrojem a povzbuzovatelem učební aktivity žáka, stává se jím i spolužák, spolužáci. Zároveň se stávají i spolupracovníky, partnery – se kterými musí nutně spolupracovat, aby dosáhl stanovený cíl a také kontrolory, hodnotiteli, kritiky. Tato nová situace ovlivňuje vývoj osobnosti žáka, jeho poznatkovou sféru, sféru kognitivního rozvoje i jeho emocionální a charakterový vývoj.“ (Vomáčka, 1995: 64)

Ačkoliv výsledky malotřídních škol bývají povětšinou dobré a rodiče dětí, které je navštěvovaly, jsou s nimi obvykle spokojeni, veřejnost stále hledí na malotřídní školy s jistou nedůvěrou. Proč tomu tak je, lze jen velmi těžko racionálně vysvětlit. Pravděpodobným důvodem toho může být jistá nedůvěra ke „smíchaným“ ročníkům v jedné třídě, dalším důvodem může být i samotná velikost školy a z toho pramenící pocit, že se o tak malou školu jistě nebude školská inspekce zajímat tolik jako o velké školy s velkým počtem dětí. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že opak bývá pravdou. Není zde ale mým cílem vyvrátit tyto předsudky, jen bych chtěl upozornit, že „v zahraničí se velmi často používá jako ukazatel pro hodnocení kvality výuky počet žáků na učitele. Platí, že čím menší počet žáků na učitele, tím může být výuka kvalitnější.“ (České školství v mezinárodním srovnání, 2002: 35) Pokud bychom tedy vycházeli z tohoto předpokladu, musíme konstatovat, že malotřídní škola je pro vzdělání jedince ideálním řešením.

Malotřídní škola hraje na současné vesnici, a na to se neprávem často přes nejrůznější ekonomickou a pedagogickou argumentaci zapomíná, také roli kulturní. Je v postavení prostředníka mezi občanem a úřadem. Ani bez jednoho není schopna existovat. Děti, které

tuto školu navštěvují, získají kamarády, kteří žijí ve stejné obci. Mnohdy se tak seznámili i jejich rodiče. Od prvních let školní docházky se v prostředí, v němž vyrůstají, mohou také vzdělávat. Škola ve spolupráci se samosprávnými orgány organizuje nejrůznější kulturní akce, kterými nejenom zpřijemňují život v obci, ale také se zasazují o zachování tradic na současném českém venkově, který se po roce 1990 výrazně proměnil. Velmi dobře tuto roli vystihuje Jiří Vomáčka: „ Malotřídní škola, pevně zakotvená v určitém lokálním prostředí by měla umět spojovat úzce regionální s nadregionálním, časové s nadčasovým. Po celá staletí byl život vesnice členěn jednak ve shodě s přírodním cyklem (jaro, léto, podzim, zima), k němu se úzce přimykajícímu rytmu křesťanského církevního roku (advent, Vánoce, Tři králové, půst, Velikonoce), typickými poutěmi, posvíceními, trhy atd. Je posláním malotřídní školy, aby svými akcemi překračujícími rámec školy (besídkami, setkáními s významnými lidmi apod.) přispěla k tomu, aby vesnický přemýšlivý člověk nežil jen „v toku řeky času“ ponořen podle Palouše „do chvatu ustaraných všedních dnů“. (Vomáčka 1995: 74 - 75)

5.2 Fungování školy v Široké Dole

Základní škola v Širokém Dole sídlí v jednopatrové budově v centrální části obce, která byla vystavěná v roce 1860. V přízemí se nachází byt učitelky, šatny pro žáky a veřejná knihovna, kterou ale využívají především děti. V přízemí má také sídlo místní obecní úřad. V prvním patře se nachází dvě učebny a kabinet učitelek. Třída je velmi dobře vybavena. Nachází se v ní mimo jiné také 4 počítače. Chod školy zajišťují tři pedagogické pracovnice (Eliška Kopecká, Lenka Kopecká a Jana Vostřelová), které se starají nejen o výuku, ale také o úklid, údržbu, topení a chod knihovny. Do roku 2004 se o údržbu školy starala školnice a po jejím odchodu si její náplň práce mezi sebe rozdělily místní učitelky. Jsou zde zaměstnány na plný úvazek. Ve škole funguje od roku 2001 také školní družina, takže o děti je postaráno i v odpoledních hodinách, kdy jsou rodiče ještě v práci.

Od 1.1.2003 přešla škola do právní subjektivity. Zřizovatelem základní školy je obec, která školu dotuje více než 130 tisíci korun ročně a hradí také náklady za elektrickou energii a vodu a případné jednorázové náklady například za opravy. Obec se také podílí na financování například sešitů pro žáky školy, učebnice dostává škola od kraje a výsledkem je, že žáci místní školy neplatí nic za učební pomůcky.

5.3 Výuka v Širokém Dole

Jak jsem se již zmínil, ve škole se vyučuje malotřídním způsobem. V posledním roce z důvodu malého počtu žáků (12) většina předmětů pouze v jedné třídě. To znamená, že všechny děti 1.- 5. ročníku jsou v jedné třídě. Ve třídě je přítomna jedna učitelka v závislosti na daném předmětu a střídavě se žákům věnuje. Při probírání nové látky mají žáci, kterých se nově probíraná látka netýká, zadané své úkoly, které samostatně plní.

Ve všech ročnících je od roku 2007 vyučováno podle rámcového vzdělávacího programu. Ve čtvrtém a pátém ročníku je vyučován anglický jazyk, který je také nepovinným předmětem od 1. ročníku a v současné době na něj chodí všechny děti. Do roku 2000 byly jako další nepovinné předměty vyučovány také římsko-katolické a evangelické náboženství. V současné době se již ve škole vyučuje pouze římsko-katolické náboženství. Protože škola nemá tělocvičnu, využívá na část hodin tělesné výchovy tělocvičnu v nedalekých Sebranicích a během zimy jezdí na kurzy plavání do Poličky. Děti se také zapojují do různých výukových soutěží. Žákům s vývojovými poruchami učení je poskytována individuální péče. Škola také zajišťuje dvakrát ročně návštěvy u zubaře v Poličce. Obědy škola zajišťuje ve spolupráci se ZŠ v Lubné a jsou dováženy do nedaleké firmy pana Flídra, kam se děti chodí stravovat.

5.4 Pozice školy v Širokém Dole

Pozice školy je v současné době velice stabilní. Pouze čtyři děti z obce dojíždějí na první stupeň základní školy do Poličky. Škola úspěšně překonala problémy s nestabilním pedagogickým sborem a nyní zde vyučují již sedm let stejné učitelky, což k rozvoji školy rozhodně přispívá. Před nimi se zde učitelé velice často střídali, což ke stabilizaci školy a zvyšování její prestiže příliš nepřispívalo. Působil zde i učitel, který tady začal prosazovat praktiky „Obecné školy“. *„Měli jsme tady i učitele, který tady začal prosazovat „Obecnou školu“, nakonec se ukázalo, že děti vůbec nic neumí, pořád si jen hrajou a vůbec nic neumí. Část týchle „obecný školy“ sem chodila i moje prostřední dcera a když jsem ve třetí třídě zjistil doma, že neumí sčítat, odečítat, násobit, tak mě polilo horko, tak jsem si říkal to je nějaký hodně divný, to nechápu, jsem ze starý školy a to nechápu, že takhle se dá vyučovat, že děti neumí tyhle základy už v takhle pokročilém věku.“* (viz. Příloha č. 5

- Vybraný rozhovor z průzkumu - muž, 44 let) To je v současné době již minulostí a dnes dokáže místní základní škola v některých ohledech nabídnout i víc (individuální přístup učitele, „rodinné prostředí“, eliminace šikany aj.) než běžná základní škola, která si to vzhledem k velkému počtu dětí nemůže dovolit. Všechny učitelky jsou z blízkého okolí, dvě jsou ze Sebranic, což je sousední vesnice, a jedna z Poličky. Práce ve škole je baví a jsou zde spokojené, zřejmě také proto, že jsou víceméně místní, mají tady své kořeny a podobné myšlení jako lidé zde žijící.

V současné době se stala škola pro obec prestižní záležitostí a o jejím zrušení nikdo neuvažuje, pro její zachování hlasovalo šest ze sedmi členů zastupitelstva. Starosta existenci školy velice podporuje a říká, že je pro obec rozhodně dobrá, už jen proto, že je obec rozdělená na Rovinu a Kopec, a škola je prostředkem k pravidelnému setkávání dětí z jedné vesnice. Díky tomu se nestane, aby se děti vlastně vůbec neznaly. *„Musel jsem uznat názor starosty, že pokud děti tady ani nechodí do školy a hned od první třídy jsou v Poličce, že ztrácí z nějaký části vztah k té dědině, ve které se narodily, pak ani nechodily do školy, to jsou lidi, který se pak odstěhují do Poličky a to období tady odlivu těch lidí, který by teď tady mohli mít spoustu dětí a těch dětí by tady mohlo bejt víc byl poměrně značnej.“* (viz. Příloha č. 5 - Vybraný rozhovor z průzkumu - muž, 44 let)

Propojení školy a vesnice je velmi úzké. Obyvatelé si školu v obci pochvalují nejenom proto, že nemusí posílat děti na školu jinam, ale také z toho důvodu, že děti a škola se účastní nebo dokonce sama vytváří většinu kulturních akcí v obci. Škola aktivně spolupracuje v pořádání různých akcí s obecním úřadem i jinými organizacemi. Pravidelně se konají akce, na kterých děti předvádějí nacvičený kulturní program (přednášejí básničky, zpívají, hrají divadlo atd.). Pro ilustraci několik akcí vyjmenuji. V rámci mimoškolních aktivit se žáci podíleli na velikonoční výstavě, na které mohli návštěvníci zhlédnout výtvarné práce dětí. V rámci oslav 145. výročí založení školy připravily děti spolu s učitelkami kulturní program. Dále se konal vánoční koncert, kde děti vystoupily s pásmem básniček s vánoční tematikou a několika koledami. V sále pohostinství byly v rámci předvánoční výstavy vystaveny výtvarné práce dětí. Děti také pravidelně vystupují např. na Sjezdu rodáků. Na čarodějnice děti prochází vesnicí s košťaty v rukou a v maskách, pak následuje pálení ohňů, kterého se účastní rodiče i ostatní obyvatelé vesnice. Každoročně vystupují s kulturním pásmem také na závěrečné schůzi firmy Flídr.

5.5 Výhody a nevýhody školy v Širokém Dole

Nyní se zaměřím na definování výhod existence školy na malé vesnici jako je Široký Důl. Obyvatelé ji hodnotí velmi pozitivně a tvrdí, že je to výborná věc nemuset děti posílat v šesti letech na základní školu do Poličky. Děti nemusí ráno tak brzy vstávat, spěchat na autobus, nemusí nikam dojíždět, hlídat si zpáteční spoje. Rodiče se o ně nemusí strachovat, stále přemýšlet, jestli dítě do školy dorazilo v pořádku a čekat, kdy se jim autobusem vrátí zpět. Zahájení školní docházky je pro šestileté dítě samo o sobě velice náročné a tím, že se nemusí ještě navíc učit orientovat v cizím prostředí, je jen ve prospěch věci. Dítě se zbytečně nestresuje a nezatěžuje dalšími povinnostmi. *„Pro mě hrálo hlavní roli to dojíždění, že jo. Když chodil nejstarší kluk tady do první třídy, tak já jsem čekala toho posledního. To bylo ideální, že jsem nemusela malýho nikam posílat v šesti letech, že nemusel vstávat ráno, nikam dojíždět, pak čekat, jestli se mi vrátí zas nějakým autobusem nebo tak, to tady bylo skvělý.“* (viz. Příloha č. 3 - Vybraný rozhovor z průzkumu, žena, 40 let)

Další nespornou výhodou je i malý počet dětí ve třídě. V Poličce je dětí mnohem více a čas, který pak učiteli zbývá na jedno dítě, je velice omezený. V místní škole se učitelka může věnovat každému zvlášť a rodiče nemusí pak s dětmi po večerech dohánět, procvičovat či vysvětlovat učivo, které nezvládly. I pomalejší děti mají šanci. Učitelka se může přizpůsobit tempu jednotlivých dětí, vysvětlovat pomaleji a i když jsou pokroky pomalejší, tak jsou. Dítě není zavrženo jako hloupé či pomalé a nakonec se naučí vše, co rychlejší žáci za kratší dobu. *„Tady jich je za prvé míň v té třídě a v Poličce jich je kolem třiceti a kolik toho času má pak učitel na to dítě. Třeba, když on chce toho prvňáka naučit psát. Musí se věnovat každému zvlášť. Při třiceti dětech, to potom musí všechno dohánět rodiče doma.“* (viz. Příloha č. 3 - Vybraný rozhovor z průzkumu - žena, 40 let)

Znalosti dětí, které chodily do základní školy v Širokém Dole, jsou hodnoceny velice kladně. Učitelé druhého stupně si je chválí a říkají, že děti jsou připravené lépe, než žáci přicházející z prvního stupně z Poličky. Kromě znalostí, které mají, dovedou také samy plnit úkoly, jsou samostatné. Navykly si samy pracovat, když se učitelka věnovala ostatním žákům. Nároky kladené na děti v Širokém Dole nejsou rozhodně menší než na prvním stupni na jiných základních školách. Rodiče jsou rovněž s výukou spokojeni, protože jak potom zjišťují na třídních schůzkách na druhém stupni v Poličce, jejich děti

jsou na tom většinou lépe a jsou ve svých znalostech dál než děti z klasických tříd. Kvalita znalostí dětí z místní školy je evidentní i z toho, že řada z nich odchází na víceleté gymnázium nebo do matematické třídy na ZŠ Na Lukách. Data, které mi poskytla paní ředitelka jsou toho jasným důkazem⁹ „*Tak musím říct, že zkušenosti všech rodičů, se kterými jsem mluvil, že po přechodu do Poličky, do města, zjišťují na třídních schůzkách, že ty místní děti toho umí víc a jsou dál, než ty děti městský, který jsou v klasických třídách, kde se vyučujou, tak jak se vyučujou*“ (viz. Příloha č. 5 - Vybraný rozhovor z průzkumu - muž, 44 let)

Kvalita školy je jednoznačně v rukách kvalitních pedagogů a ti jsou nejlepší zárukou kvalitní výuky. To, že se zde již učitelé nestřídají a pracují již několik let ve stejném složení, je dle mého názoru velmi důležité. Pokud by opět došlo k tomu, že by se zde každým rokem pedagogové střídali, bylo by dle mého názoru na místě, velmi pečlivě sledovat, zda si škola udržuje své nynější kvality.

Významný je také fakt, že na vesnici se skoro všichni znají. Učitel tak má k dítěti mnohem blíž. Neexistuje zde anonymita obrovských škol, která jen nahrává vzniku šikany, záškoláctví či jiných nešvarů. Sepjetí rodiny a školy a jejich spolupráce je také mnohem lepší. Škola pro děti pořádá výlety a exkurze. Ve školních letech, kdy byl vyšší počet žáků se nejezdilo na výlety vlakem jako nyní, ale na výlety autobusem byli zváni i rodiče či prarodiče dětí. Jednak z ekonomického důvodu, aby se cesta autobusem zaplatila, zároveň to mělo ale pozitivní dopad na prohlubování vazby rodina – škola. Děti jezdí v rámci školy také do kina a na různé kulturní akce do Poličky. Škola pro děti vytváří spíše příjemné rodinné prostředí, kde se mají něčemu naučit, a ne prostředí, ve kterém se bojí, že dostanou pětku. V prosinci se například konala Mikulášská besídka, na kterou děti přišly převlečené za Čerty, Mikuláše a Anděly, což by v klasické základní škole nebylo zřejmě realizovatelné. Dětem je dáván prostor naplno prožít všechny radosti neuspěchaným a příjemným způsobem. Je to důkaz rodinného prostředí, které ve škole funguje a přispívá k psychické pohodě dětí a „těšení se na školu“. „*Děcka tady mají všechnu péči, jsme taková větší rodina. Děcka tady třeba zůstanou po škole, a vzadu ve třídě si hrajou a tak*“ (viz. Příloha č. 4 – Vybraný rozhovor z průzkumu – učitelka základní školy, 28 let)

---

⁹ Viz Příloha č. 1 - tabulka

Přes celou řadu výhod, které škola má, existují samozřejmě i určité nevýhody. Nevýhodou takovéto školy může být například, že děti všech ročníků jsou v jedné třídě a tedy v době, kdy učitelka vysvětluje nové učivo například prvňákům, nemůže se plně věnovat ostatním. To je ale částečně kompenzováno tím, že v té době mají ostatní zadány úkoly pro individuální práci a učí se tedy samostatně pracovat. Otázkou ale je, nakolik jsou děti schopny se na tuto práci soustředit. Děti, které prošly tímto způsobem výuky, nejsou také zvyklé na velký počet dětí ve třídách a odlišný způsob výuky, kterému se musí následně přizpůsobit na druhém stupni. O to je jejich přechod na druhý stupeň základní školy bezesporu náročnější.

Další nevýhodou je separace dětí a rodičů, kteří své dítě na základní školu do Širokého Dolu nedají a dají přednost škole v Poličce. Děti tento problém pocítí pravděpodobně především v tom, že nebudou mít kamarády ve svém bydlišti, a může nastat problém s tím, jak mají trávit svůj volný čas. Rodiče tento problém prakticky nepociťují, protože i přesto, že se např. neúčastní kulturních akcí v obci, mohou prakticky kdykoli odjet do města a navštívit svoje přátele. Rodiče nemají pocit, že by jejich dítě bylo o něco ochuzeno, a v jednom případě jsem se setkal i s názorem, že tím, že se jejich děti s místními dětmi nestýkají, je chrání od různých nešvarů (jako je kouření, pití alkoholu atd.), kterým by jinak jistě propadly.

5.6 Srovnání fungování malotřídních škol Široký Důl - Dříteč

Z důvodu větší objektivnosti a schopnosti vidět malotřídní školu v Širokém Dole v širších souvislostech jsem navštívil také malotřídní školu v obci Dříteč na Pardubicku. Pro srovnání jsem si prohlédl místní školu a s paní ředitelkou vedl rozhovor, který mi pomohl ještě více nahlédnout do problematiky malotřídních škol, a provést malé srovnání dvou podobných škol.

I škola v Dříteči měla po revoluci podobný osud jako škola v Širokém Dole. V 80. letech byla v rámci transformace školství zrušena a znovu otevřena byla v roce 1995. I v Dříteči musí vypomáhat obec, bez jejího zájmu by provoz školy nebyl možný. Dalším významným partnerem je nedaleká firma Elektrárna Opatovice, která školu v současné době významnou měrou finančně podporuje. Zde je vidět jistá podobnost se školou v Širokém

Dole – významná pomoc obce a firma Flídr, která v obci působí, přímo vybízí k vyslovení hypotézy, že tyto malé školy se neobejdou bez pomoci silných partnerů, kteří jim jsou schopni finančně vypomoci a zajistit odpovídající zázemí.

Škola v Dřítči má jednu nespornou výhodu, která se projevuje i v její kulturní a společenské činnosti v obci. Je jí vyšší počet žáků – v současné době navštěvuje školu 20 dětí. Ponecháme-li nyní stranou kvalitu výuky jako takové, škola v Dřítči má právě díky většímu počtu dětí daleko větší možnosti k realizaci nejrůznějších kulturně společenských projektů, učitelé mají větší možnosti při tvorbě aktivit dětí a nehrozí jim nebezpečí, při otevření např. nové zájmové činnosti, či kroužku, že budou muset řešit problém, že se do této zájmové činnosti přihlásí málo dětí. Vyšší počet dětí ve škole se projevuje i při přípravě kulturních akcí ve spolupráci s městem, kdy může škola vytvořit bohatší kulturní program. „*Pořádáme ve spolupráci s obcí různé kulturní akce a snažíme se nejenom spolupracovat s obcí, ale snažíme se také ty akce trochu provázat tak, aby se na nich účastnilo co nejvíc složek tady z obce, tzn. hasiči, sportovci, myslivci, prostě, abychom se všichni tak nějak stmelili a nějaké ty akce pro děti nebo i pro rodiče s dětmi připravili.*“ (viz. Příloha č. 6 - Vybraný rozhovor z průzkumu - ředitelka základní školy v obci Dříteč, 30 let)

V Širokém Dole se hlavně v poslední době projevuje menší počet dětí právě v četnosti a bohatosti kulturních akcí. Je realitou, že škola, ve které je v současné době pouze 12 dětí má v tomto ohledu daleko složitější pozici a i pro samotné učitele je toto náročnější.

Rozdíly v kvalitě výuky mohu hodnotit jen velmi obecně, protože situaci ve škole v Dřítči jsem nepoznal natolik detailně, abych si mohl dovolit korektní srovnání. Pokusím se ji tedy shrnout jen v několika bodech. Z iniciativy ředitelky školy v Dřítči, rodiče dětí, které místní školu navštěvovaly, vyplňují dotazník (samozřejmě na základě dobrovolnosti), ve kterých si škola zjišťuje, jak se děti začlenily na nové škole, spokojenost rodičů s výukou v Dřítči a také případné změny v prospěchu dětí po přechodu na běžnou školu. Z těchto dotazníků vyplývá, že stejně jako rodiče v Širokém Dole jsou i rodiče v Dřítči s místní školou spokojeni, že jen malé procento dětí mělo nějaké problémy po přechodu do nové školy a že rodiče by se nebáli případně svého dalšího potomka do této školy opět umístit. Stejně jako v Širokém Dole se ustálil učitelský sbor, který pracuje již 4 roky ve stejném složení, v čemž vidím rozhodně pozitivum. Vzhledem k počtu dětí si škola

v Dřítči může dovolit mít děti rozdělené ve dvou třídách. Co mě ve škole v Dřítči zaujalo, je fakt, že na rozdíl od školy v Širokém Dole, odsud za posledních 5 let žádné z dětí nepřecházelo na druhý stupeň na víceleté gymnázium, ale výhradně na druhý stupeň běžné základní školy, a to až na výjimky do nedalekých Sezemic.

Mám-li tedy shrnout výsledky mého srovnávacího průzkumu, musím konstatovat, že obě školy mají v obci svoje nenahraditelné místo a že v rámci svých možností dobře plní svoje poslání jak vzdělávací, tak i kulturně společenské, které je v těchto malých obcích velmi důležité.

6. Limity a determinanty vzdělávání v obci Široký Důl

Pokud vynecháme přímý vliv rodičů na vzdělání (kterým se zabývám v jiné části práce) musíme připustit i řadu dalších faktorů, které ovlivňují proces vzdělávání v obci. Podíváme-li se na celou záležitost komplexně, pak prvním problémem, který rodiče musí řešit, je, kam poslat svoje děti do školy jinam, pokud mají pocit, že zdejší škola nenaplnuje, ať již z jakéhokoli důvodu, jejich představy a nároky na vzdělávání dětí. Rodiče zde nemají takovou možnost výběru jako rodiče ve velkých městech, kteří si můžou vybírat, jestli své dítě pošlou do „obyčejné“ základní školy nebo například do školy zaměřené více na výuku cizích jazyků či jiných předmětů nebo do školy s alternativní formou výuky. Obyvatelé Širokého Dolu mají výběr omezen na tři školy. A to na jednotřídku v Širokém Dole, základní školu v asi 5km vzdálených Sebranicích (tu v současné době nevyužívá žádná rodina ze Širokého Dolu) a základní školu v Poličce, která je vzdálená asi 10km. Tu v současné době využívají 4 děti, jejichž rodiče vesměs pracují v Poličce, a každý den je do školy vozí.

Pokud se rodiče rozhodnou prvních pět ročníků netrápit dítě dojížděním do Poličky, vlastně pouze oddálí proces, který musí přijít, a to přechod dětí na 2. stupeň základní školy v Poličce. V tomto věku ale již dojíždění a přechod do nového prostředí zvládnou mnohem lépe než děti šestileté. Po ukončení základní školy v Poličce může být výběr střední školy podmíněn také finančním aspektem. V okolí nebo alespoň v Poličce není příliš velký výběr středních škol, a tak musí rodiče, chtějí-li dítě poslat na nějakou specializovanější střední školu, vynaložit vyšší finanční prostředky než rodiče ve městech. Problém financí je jistě podstatný, ale povětšinou je třeba říci, že rodiče dětí jsou ochotni v této oblasti podniknout různé kroky k tomu, aby dítěti mohli dopřát i školu, která bude finančně náročná. *„I kdybychom my s tatínkem měli být o chlebu, tak naše děti vystudují.“* (Vybraný rozhovor z průzkumu – žena, 42let)

Dalším determinujícím faktorem může být i skutečnost, že rodiče často mají statek nebo hospodářství a jsou zvyklí, že děti doma hodně pomůžou a zastanou velké množství práce. Vzhledem k tomu, že česká vesnice prošla od počátku 90. let 20. století výraznou proměnou, se i v Širokém Dole podíl lidí, kteří mají hospodářství, výrazně snížil, a tedy klesá i snaha udržet děti doma jako pomocnou sílu. Pomáhat by pochopitelně nemohly,

pokud by byly přes týden na internátě ve vzdálené škole. Při svém výzkumu jsem narazil na dvě rodiny, u kterých tento faktor hrál dle mého názoru jistou roli při rozhodování o pokračování dítěte ve studiu, ale rozhodně to nebyl faktor jediný. Při rozhovorech se dal vycítit pouze v náznacích a bylo by složité prokázat, jak velkou roli skutečně hraje. „*Tak ted' kluk bude na intru, tak nevím, asi si budu těžko zvykat, on byl pořád doma. Byla jsem zvyklá, že ho mám na očích a když bylo potřeba tak pomoch...se vším.*“ (viz Příloha č. 3 - Vybraný rozhovor z průzkumu - žena, 40 let)

V neposlední řadě se nabízí otázka, jestli člověk, který dosáhne vyšší vzdělání, nalezne v obci nebo v jejím okolí práci. V obci sice existuje firma, která zaměstnává velkou část obyvatel obce (hlavně ženy), a dojíždějí sem i pracovníci z okolí, ale většinou se jedná o manuální práci. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že většina dotazovaných považuje za ideální pro uplatnění se v Širokém Dole střední odborné vzdělání s maturitou. To znamená, že vysokoškoláci musí práci hledat v okolí, a to především v Poličce nebo ve Svitavách. Ani zde ovšem není přemíra volných pracovních míst (okres Svitavy má v republikovém průměru jednu z nejvyšších nezaměstnaností). Vysokoškolák sice místo pravděpodobně najde, záleží také na oboru apod., je ale otázkou, zda by byl spokojen s výší svého příjmu. Další možností je, že vysokoškolák odejde realizovat své plány a představy o budoucím povolání jinam. Tato alternativa ale není v obci Široký Důl příliš běžná a ti, kteří se rozhodnou svoji obec opustit říkají, že doufají, že se do ní za čas opět vrátí.

6.1 Generační rozdíly v pohledu na vzdělání

Pohled lidí na vzdělání se mění jednak v průběhu jejich života, kdy postupně zjišťují, že bez vzdělání to má člověk těžší, a tak mnozí litují, že se lépe neučili, popřípadě, že je rodiče do učení více nenutili. Často pak v dospělém věku dohánějí to, co zameškali, když byli mladí a měli na učení čas, a snaží se doplnit si chybějící vzdělání. Jiní, kteří měli důslednější rodiče, či byli sami pilní, pak sklízí plody svého snažení v podobě úspěšné seberealizace ve společnosti.

Také pohledy lidí různých věkových skupin se mohou lišit. Dříve jen zřídka na vesnici studoval vysokou školu. Takové vzdělání na vesnici nebylo potřeba, protože uplatnění zde bylo víceméně nulové. Děti byly zvyklé jít ve šlépějích svých rodičů, a tak volily

povětšinou vzdělávání v oblasti zemědělství či se vyučily řemeslu. Dnes vysokoškoláků přibývá i na vesnici. Rodiče si uvědomují, že je nutná alespoň maturita, která umožní člověku lépe se prosadit na trhu práce, ať už se stane zaměstnancem nějaké firmy či zkusí sám podnikat a otevře si např. dílnu. Takových drobných podnikatelů je v obci Široký Důl řada.

Obyvatelé Širokého Dolu připouští tu skutečnost, že v některých případech důležitost svého vzdělání v mládí podceňovali a v současné době jim nedosažené vzdělání chybí. Ne všichni ovšem mohli získat vzdělání opravdu takové, jaké si přáli. To bylo dáno politickým režimem v zemi a jeho praktikami. A tak, i když podle výsledků dosažených ve škole, by bylo možné studenta přijmout, nestalo se tak, protože např. otec byl v roce 1968 politicky činný a navíc rodina byla věřící. *„No, asi táta se jim nelíbil. On si dovoľoval v 68 a měl to zapsaný. Škaredě. No. A chodili jsme do kostela. To taky přitěžovalo. Tak to bylo jedno s druhým. Nebylo to tak jednoduchý. To třeba manžel ten chtěl jít taky na střední lesnickou školu a taky nesměl, protože jeho táta byl v dolech. Tak ten šel na zemědělský učiliště, což ho nikdy nebavilo. Ted', když se to dětem líbí a mají na to, tak proč ne.“* (viz. Příloha č. 3 - Vybraný rozhovor z průzkumu - žena, 40 let)

6.2 Pohled do budoucna

V letošním školním roce (2007 – 2008) navštěvuje místní školu nejméně dětí za celou její novodobou historii. Počet dětí je 12 a jsou mezi nimi zastoupeny děti druhého, třetího a pátého ročníku. I v následujících letech se škola bude zřejmě potýkat s nedostatkem dětí, ale v nejbližších letech by počet dětí neměl dále klesat, v příštím školním roce již neohrozí, že by se opět neotvíral první ročník. Podle slov ředitelky školy není počet dětí ideální, ale věří ve zlepšení současné situace a také říká, že pokud bude mít obec o fungování školy nadále zájem a bude ochotna ji podporovat, neměl by přijít problém s např. nařízením na zrušení školy z ministerstva.

Co se týká vzdělávání obyvatel obce, myslím, že i v budoucnu bude narůstat touha po kvalitním vzdělání. Tento proces se dal do pohybu již na začátku 90. let 20. století spolu s proměnami české vesnice, kdy se již obyvatelé začali méně zabývat hospodařením a snažili se hledat práci v lukrativnějších odvětvích. Plně si v tomto směru uvědomují, že bez kvalitního vzdělání budou jen těžko získávat kvalitně placené místo.

7. Závěr

Cílem mé práce bylo na názorném příkladu obce Široký Důl ukázat, jak důležitou roli hraje vzdělání v každodenním životě jedince, a to bez ohledu na to, zda vyrůstá ve městě či na vesnici. Potvrdila se teze, že vzdělání je klíčem k naší budoucnosti. Ačkoliv vzdělání hrálo v minulosti vždy významnou roli, domnívám se, že se stává stále důležitějším již s ohledem na stále se zvyšující množství informací, kterými jsme denně zahrnováni.

Kvalitní vzdělání není zárukou vysokých příjmů ani společenského uznání, ale je branou, která otevírá jedinci nové obzory a rozšiřuje možnosti uplatnění se ve společnosti. Čím vyššího vzdělání člověk dosáhne, tím by měl mít větší šanci na lepší uplatnění. Samozřejmě ruku v ruce s kvalitním vzděláním jdou také osobnostní kvality jedince, zda je dostatečně asertivní, je schopný znalosti zatím teoretické převést do praxe, má vůdčí a organizační schopnosti atd. Toto jsou vlastnosti, které mohou i jedinci s nižším vzděláním pomoci k získání zajímavého a dobře ohodnoceného pracovního místa.

K celistvému pohledu na problematiku vzdělanostní reprodukce přispělo začlenění teoretických poznatků odborníků do mé práce a napomohlo k lepšímu ohodnocení postojů obyvatel Širokého Dolu ke vzdělání. Rovněž začlenění kapitol věnovaných historii vzdělávání a problematice současného českého školství přispělo ke komplexnímu pohledu na otázky vzdělávání a vzdělanostní reprodukce.

Pokud se pokusím shrnout poznatky získané v druhé části mé práce, kterou považuji za stěžejní, neboť jsem se v ní již konkrétně zaměřil na vzdělávání v obci Široký Důl, musím konstatovat, že postoj obyvatel obce ke vzdělání je velmi pozitivní, snaží se být svým dětem oporou i vzorem, zdůrazňují jim důležitost vzdělávání, ale současně jim nechávají velký prostor na seberealizaci a svobodnou volbu svého budoucího povolání. Přes pozitivní vztah ke vzdělávání a silné aspirace, existují v obci i určité limity a determinanty vzdělávání a objevují se rozdíly v pohledu různých generací.

Z mého výzkumu v obci jednoznačně vyplývá, že malotřídní škola v obci si vybudovala stabilní postavení. Má vysokou prestiž a s kritikou či negativním postojem k její existenci jsem se nesešel. Je kladně hodnocena všemi generacemi a i ti, kteří měli v minulosti se

škola negativní zkušenosti, tvrdí, že současná škola poskytuje kvalitní vzdělávání a podporují její existenci. Místní zastupitelé i místní obyvatelé jsou si vědomi skutečnosti, že to, jaký vztah si děti utvoří ke vzdělávání, je silně ovlivněno jejich prvními zkušenostmi při zapojení se do vzdělávacího procesu. Právě proto je existence malotřídní školy v obci, která velice přirozeným, vstřícným a vysoce hodnotným způsobem uvádí děti do vzdělávacího systému, naprosto nezastupitelná. Děti zde získávají kladný vztah ke vzdělání a zvyšuje se tedy i šance, že na svém vzdělání budou mít zájem i v pozdějších letech. Místní škola plně naplňuje představy obyvatel a jak dokazuje další úspěšné uplatňování jejich absolventů, své místo v české vzdělávací soustavě si plně zaslouží.

Literatura

- Matějů, P., Straková, J et al.: *(Ne)rovné šance na vzdělání*. Praha: Academia, 2006
- Katrňák, T.: *Odsouzení k manuální práci*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004
- Greger, D.: *Vzdělanostní nerovnosti v teoretické reflexi*. 2006 in Matějů, P., Straková, J et al.: *(Ne)rovné šance na vzdělání*. Praha: Academia, 2006
- Gellner, E.: *Nacionalismus*. Brno: CDK, 2002
- Gould, S. J.: *Jak neměřit člověka*, Praha: Lidové noviny, 1998
- Čtverák, V., Čadská, M.: *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*, Praha: Karolinum, 2004
- Vomáčka, J.: *Malotřídní školy*, Liberec: Pedagogická fakulta technické univerzity, 1995
- Greger, D.: Ježková V., *Školní vzdělávání*, Praha: Karolinum, 2007
- Tupý, K.: *K didaktickým problémům malotřídních škol*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978
- Budil, I. T.: *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Praha: Triton, 2003
- Sejkorová, J. a kolektiv: *Široký Důl*, Polička: Rek plus s.r.o, 2002
- Frič, P. *Češi na cestě za svojí budoucností*, Praha: G plus G, 2003
- Motivace, aspirace, učení*, Praha: Taurius, 2006
- České školství v mezinárodním srovnání*, Praha: Taurius, 2002
- Průcha, J.: Walterová, E.: Mareš. J.: *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 1995

Internetové zdroje:

- Pekarsky, D.: *The role of culture on moral development*. 1998. [cit. 20. 2. 2008] Přístup z: <http://parenthood.library.wisc.edu/Pekarsky/Pekarsky.html>
- Galligan, A. M.: *Creativity, Culture, Education, and the Workforce*. 2000. [cit. 15. 2. 2008] Přístup z: <http://www.culturalpolicy.org/pdf/education.pdf>

Bosco, J.: *Tools, culture, and education: Past – present – future*. 2006. [cit. 22. 2. 2008]

Přístup z:

http://www.educationau.edu.au/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/globalsummit/JBosco_GS2006.pdf

Sokol, J.: *Antropologie výchovy a vzdělávání*. 1999. [cit. 22. 2. 2008]

Přístup z: <http://www.jansokol.cz/cs/n-s-vychova.php>

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 - Budova školy

Obrázek č. 2 - Třída školy

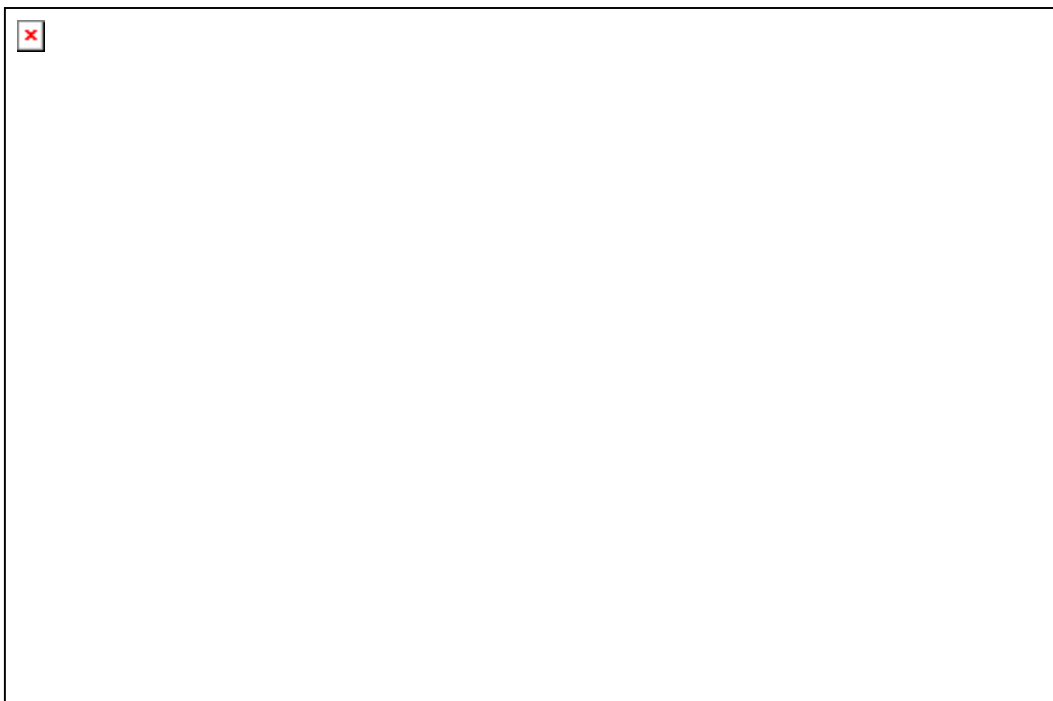
Obrázek č. 3 - Sportovní olympiáda

Obrázek č. 4 - Kostel a pohled na obec

Obrázek č. 1 – Budova školy

Obrázek č. 2 – Třída školy

Obrázek č. 3 – Sportovní olympiáda

Obrázek č. 4 – Kostel a pohled na obec

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Tabulka - počty žáků odcházejících ze základní školy v Širokém Dole do matematické třídy při ZŠ Na Lukách a na víceleté gymnázium.

Příloha č. 2 – Dotazník – Vzdělávání v obci Široký Důl

Příloha č. 3 – Vybraný rozhovor z průzkumu – žena, 40 let

Příloha č. 4 – Vybraný rozhovor z průzkumu – učitelka základní školy, 28 let

Příloha č. 5 – Vybraný rozhovor z průzkumu – muž, 44 let

Příloha č. 6 – Vybraný rozhovor z průzkumu – ředitelka základní školy v Dřítči, 30 let

Příloha č. 1 - tabulka

Tabulka – počty žáků odcházejících ze základní školy v Širokém Dole do matematické třídy při ZŠ Na Lukách a na víceleté gymnázium.

	Počet žáků v 5. ročníku			Víceleté gymnázium Polička			ZŠ Na Lukách matematická třída		
	<i>celkem</i>	<i>děvčata</i>	<i>chlapci</i>	<i>celkem</i>	<i>děvčata</i>	<i>chlapci</i>	<i>celkem</i>	<i>děvčata</i>	<i>chlapci</i>
<i>Školní rok 1998-99</i>	6	3	3	1	0	1	0	0	0
<i>Školní rok 1999-2000</i>	8	4	4	1	1	0	3	0	3
<i>Školní rok 2000-2001</i>	8	5	3	0	0	0	3	1	2
<i>Školní rok 2001-2002</i>	8	4	4	1	1	0	0	0	0
<i>Školní rok 2002-2003</i>	5	3	2	1	1	0	2	1	1
<i>Školní rok 2003-2004</i>	8	4	4	2	1	1	2	1	1
<i>Školní rok 2004-2005</i>	6	1	5	2	0	2	2	0	2
<i>Školní rok 2005-2006</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Školní rok 2006-2007</i>	4	1	3	1	1	0	1	0	1

DOTAZNÍK- Vzdělávání v obci Široký Důl

Pohlaví:	a) muž b) žena
Věk:	
Vzdělání:	a) základní b) středoškolské s maturitou c) vyučen/a d) vysokoškolské

Vhodnou odpověď zakroužkujte, nebo vepište vhodnou odpověď případné doplnění vašeho názoru pod uvedenou otáku je vítáno

Otázky týkající se školy v Širokém Dole

Myslíte si, že je pro obec dobré mít vlastní základní školu? a) ANO
b) NE

Pokud ANO, v čem vidíte její výhody:

Navštěvoval/a jste místní školu? a) ANO
b) NE

Umístil/a byste své dítě do takovéto školy (malotřídky)? a) ANO
b) NE

Domníváte se, že je kvalita výuky v malotřídním způsobu výuky srovnatelná s běžnou ZŠ? a) ANO
b) NE

Otázky týkající se vzdělávání obecně

Souhlasíte s názorem - Čím vyšší vzdělání, tím lepší uplatnění na trhu práce? a) ANO
b) NE

Jaký je dle Vás ideální stupeň vzdělání pro nejlepší uplatnění v obci Široký Důl? a)základní
b)středoškolské s maturitou
c)vysokoškolské

- Mají rodiče ovlivňovat výběr školy (povolání) svého dítěte?
- a) ANO
  - b) NE - výběr má být pouze na dítěti
  - c) měl by se hledat kompromis
- Mění se podle vás v tomto směru postoj rodičů v posledních letech?
- a) ANO
  - b) NE
- Hrají roli ve výběru vzdělání(např.střední školy) finance?
- a) ANO
  - b) NE
- Byl/a byste ochoten se zadlužit, abyste svému dítěti umožnil/a vyšší vzdělání?
- a) ANO
  - b) NE
- Umístil/a byste své dítě na soukromou školu?
- a) ANO
  - b) NE
- Myslíte si, že mají soukromé školy vyšší kvalitu než školy státní?
- a) ANO
  - b) NE
- Kde pracujete?
- a) v Širokém Dole
  - b) v Poličce
  - c) jinde
  - d) nezaměstnaný
- Kolik cizích jazyků by mělo být vyučováno v rámci povinné školní docházky?
- a) 1
  - b) 2
  - c) 3
  - d) žádný
- Hovoříte nějakým cizím jazykem?
- a) ANO
  - b) NE
- Pokud ano, jakým?
- Umíte pracovat s počítačem?(MS Word,internet...)?
- a) ANO
  - b) NE

Příloha č. 3: Rozhovor, žena, 40 let

Chtěl bych se zeptat, kam chodili vaše děti na základní školu?

To chodily všechny tady, od začátku.

A třeba nerozhodovala jste se, jestli je dát sem nebo do Poličky?

Ne, to ne. Pro mě hrálo hlavní roli to dojíždění, že jo. Když chodil nejstarší kluk tady do první třídy, tak já jsem čekala toho posledního. To bylo ideální, že jsem nemusela malýho nikam posílat v šesti letech, že nemusel vstávat ráno, nikam dojíždět, pak čekat, jestli se mi vrátí zas nějakým autobusem nebo tak, to tady bylo skvělý. Tady všichni tři od začátku.

A nemyslíte třeba, že ta škola v Poličce je lepší?

No, já si myslím, že ne. Tady jich je za prvé míň v tý třídě a v Poličce jich je kolem třiceti a kolik toho času mám pak učitel na to dítě. Třeba, když on chce toho prvňáka naučit psát. Musí se věnovat každému zvlášť. Při třiceti dětech to potom musí všechno dohánět rodiče doma. A takhle tady má na ně učitelka spoustu času, a tak i to dítě, když je třeba pomalejší, tak ho to naučí, pomalejc, ale naučí a za ten rok to spolu zvládnou. Ale v Poličce, když mu to za nějakou dobu nejde, tak odchází do tej zvláštní školy jako a je to, to jako oni se tam s nima moc nemalujou, buď stačí nebo nestačí a dneska je to docela náročný. Když vidím ty prvňáky, do toho půl roku se toho musí naučit tolik a ještě, když má dojíždět do Poličky tak to je, musí si naučit hlídat autobus, zorientovat se v cizím prostředí, všechno.

A vaše děti šly pak od páté třídy do Poličky?

No, pak do šestý třídy šly do Poličky. Ten mladší chodí ještě tady.

Já jsem myslel, jestli třeba na nějaké víceleté gymnázium?

Ne ne.

Ten starší teďka skončil právě, vychází devítku a ten šel do matematický třídy, tam mají matematickou, a pro ostatní pak tu vobyčejnou, lehčí jako vzdělávání, tady je víc matematiky, fyziky a chemie. Z toho se dělají i přijímací zkoušky na gymnázium, to osmiletý. Dost dětí tady taky jako odchází na ty gymnázia.

A myslíte, že jsou dobře připravený na ty gymnázia?

Jsou. Jo já si myslím, že jo, protože pan ředitel gymnázia se každý rok ptá, koho mu zase paní ředitelka pošle. Takže žáci jsou dobrý. I tady ty na tý základce, jak jsem mluvila s těma učiteláka, tak říkají, že děti z Širokého Dolu jsou nejlíp připraveni. Líp, než co přijdou z prvního stupně z Poličky, že dovedou samy pracovat, že jim zas nemusí tolik určovat, co musí. Zvykly si samostatně dělat. No dobře jsou připravený, voni je tady učitelky nešetřej.

No, doposledka měl, ještě včera, teda především měl úkol náš kluk. Takže žádné volno před vysvědčením.

A vy jste říkala, že teď kluk vychází devítku tak, kam se chystá?

On udělal přijímačky na strojírenskou průmyslovku do Chrudimi.

To si vybral sám?

To si vybral jako sám, my jsme měli gymnázium nebo jako nějakou střední školu, tady jako na okrese nejsou, která by ho jako zajímala. Na ekonomku, to se pro kluka jako dvakrát ani nehodí. Když von by byl jako šikovnej na cokoliv. On se učí dobře, tak u něj by nebyl problém. Ale gymnázium nechtěl, to chtěl spíš na tu strojařinu, tak dělal přijímačky tam a uděl je a hlavně ho vzali a to je důležitý. Letos to bylo jako horší, jen jedna škola se napsala, víc ne. Takže to bylo buď a nebo. Měl štěstí. My jsme byli právě v Poličce, tam měli to předávání slavnostní.

Takhle večer až?

No, on tam hraje. On chodí ještě do hudebky. Od hraje v žesťovém kvintetu, tak to měli tři třídy zvlášť, byly tři devítky. Tak pro ty dvě hrály jiný děcka z hudebky a oni hráli pro to céčko, kam ty dva zase nechoděj. Pak tam měli ještě vyhodnocení nejlepšího učitele za celý školní rok, tak k tomu tam byl ještě program.

A je dobrej v tý muzice?

No, je.

A nechtěl jít třeba někam, kde by se té hudbě mohl více věnovat?

No, my jsme si mysleli, že by moh třeba na konzervatoř, ale on nechtěl. Já nevím, co ho odradilo, ale moh jít muziku studovat taky. On chodí od druhý, třetí třídy do hudebky.

A on by si tím chtěl třeba někdy přivydělávat?

Já nevím. No, možná, že i jo. Jemu nevadí, když mu takhle vzkážou, že má přijít hrát, a nemusej ho přemlouvát.

A další dvě děti chodí ještě tady?

Ne ne. Holka chodí do Poličky ta teď končí šestku a Martin je tady ve druhý třídě. Ta nevím, co bude. Na to je ještě času. Ale zatím ji pořád drží, že bude učitelka, tak jestli jí to vydrží. Tak nevím, ale bylo by to zase fajn, škola je tady v Litomyšli, takže by nemusela nikam dojíždět. Jak už se někam dojíždí na intr, tak už to přijde na víc peněz a děcka jsou z domu.

A to by Vám třeba nevadilo, kdyby byly z domu?

No, já nevím. Tak teď kluk bude na intru, tak nevím, asi si budu těžko zvykat, on byl pořád doma. Byla jsem zvyklá, že ho mám na očích a když bylo potřeba tak pomoch...se vším

A dojíždět?

No ono by se to dojet dalo, ale už by nezbyl čas na učení a ono to přece jenom bude náročný.

Takže když on se rozhodoval pro tu strojárnu, tak vy jste mu víceméně dali volný prostor?

No, my jsme ho nechali, aby si vybral, co by on tak sám chtěl, vybrali jsme, co by se tak pro něj hodilo a i nám líbilo, to jsme mysleli i lesnickou, ale ta je daleko, no.

Měli byste na něj nároky potom, aby si udělal třeba vejšku?

No, já doufám, že jo, protože hloupej není. On se doposavad nemusel vůbec učit, ono to teď pro něj bude těžší, protože se bude muset učit. Na ty střední škole to je zas něco jiného. Záleží na něm, ale předpoklady by pro to měl.

Tak by to bylo ale dobrý ne?

No, dnes už je to skoro základ.

Tak mě napadá, kdyby jste měla srovnat třeba přístup Vašich rodičů k Vám, když Vy jste chodila do školy, jako třeba rozhodování o škole, kam půjdete, co budete dělat.

Měla jste míň prostoru?

Já jsem měla míň prostoru, ale ne od rodičů, ale v té době. Já jsem si nemohla vybrat školu, kterou bych chtěla.

Proč?

Protože ředitel školy základní v Poličce řek, tam prostě nepůjdeš, já ti to doporučení nenapíšu a tím to skončilo. To nebylo tak jednoduchý napsat si školu a jít tam.

A to bylo z politických důvodů?

No.

A kam jste chtěla jít, můžu se zeptat?

No, já nejdřív jsem chtěla do keramičky v Litomyšli, no, jenže tam jsme tenkrát šli, to si pamatuju, tam mi řekli, že by mě vzali podle výsledků ze školy, ale že jako to místo, co mají, musejí dát pro dceru jedny zaměstnankyně, takže to nejde. Pak jsem chtěla jít dělat aranžerku, to právě ten ředitel zrušil. Já si pamatuju tenkrát, jak si mě zavolal do ředitelny a tak příšerně na mě řval, co si myslím, že půjdu v Poličce na zemědělský učiliště, to bylo dvouletý, tam se učili jezdit s traktorem a dojit krávy, to byly výhledy.

A litujete toho teď, když si vzpomenete, že jste mohla být třeba aranžerka, že by to bylo lepší?

No, já jsem teda na ten učňák nešla. Já jsem nakonec šla na zemědělkou v Lanškrouně. To bylo pak s návazností, že mě pak někdo zaměstná.

Vy jste měla práci tady?

Ne, ve Svitavách. A že jsem se učila od jejich podniku, tak mě pak zaměstnali, ale musela jsem jim podepsat, že tam budu deset let pracovat. A na nich pak záleželo, jestli si můžu udělat nějaký dál školy nebo nemůžu.

A Vaši rodiče byli nějak politicky činný? Nebo čím jste se jim znelíbila?

No, asi táta se jim nelíbil. On si dovoľoval v 68 a měl to zapsaný. Škaredě. No. A chodili jsme do kostela. To taky přitěžovalo. Tak to bylo jedno s druhým. Nebylo to tak jednoduchý. To třeba manžel ten chtěl jít taky na střední lesnickou školu a taky nesměl, protože jeho táta byl v dolech. Tak ten šel na zemědělský učiliště, což ho nikdy nebavilo. Teď když se to dětem líbí a mají na to, tak proč ne.

A co Vaše děti jste na ně přísná, když přinesou špatnou známku?

Ne, snad ani ne. Ale zas to není nějaký problematický, nebo že by nosili špatný známky. Jen Jana ta se musí trochu nutit do hraní. Té se nechce cvičit. Hraje na klarinet. Ale když jí to chytne, tak vydrží hodinu hrát. Ale někdy s ní nehne ...

A vy máte v rodině nějaké hudební předky nebo vy jste muzikální?

No já ne, mě baví zpívat. No, maj hudební nadání a manžel hraje, tak to maj asi po něm a já taky nejsem hluchá, ale nehraju na nic.

A bylo to tak, že oni chtěli hrát na něco nebo vy jste říkali, že budou hrát?

Martin, ten nejmladší ten chtěl sám, Petra jsme trochu přistrčili, protože ten sám je takovej, no já nevím, on moc nemluví, je takovej uzavřenej hodně. Ale nikdy neřek, že ne, a on má na tu muziku, on když začal hrát, tak stačilo přehrát tu skladbu a on ji večer hrál doma i bez not.

A hrají třeba doma všichni tři jako skupina?

Jo. Už byli vyhrávat na narozeninách. Teda jako v rodině. No máme i bubny, to je pěkněj rachot. Martin právě ten hraje na bubny a trumpetu, Petr na harmoniku a pozoun.

V Poličce, tady se to asi neučí?

No v Poličce.

A můžu se ještě zeptat s tím vysvědčením, dostávají něco za odměnu, nějak je motivujete?

No, já určitě kupuju knížky. To je dobrej dárek. Oni dostávají encyklopedie, to taky něco stojí, ale oni to maj rádi, teď mám pro ně velké atlas světa, nově vydaněj.

A když jim třeba něco nejde, tak není třeba večer televize?

No to mívá Jana, ale ne kvůli učení. Jinak snad ani ne. Učí se dobře.

A vy jim pomáháte, když něco nechápou?

No, já, manžel není věčně doma.

A ještě mě napadá a vy jste chodila tady do školy?

No.

A líbilo se Vám tady?

No líbilo, my jsme teda tady končili ve čtvrtý, to tady dřív nebylo do pátý, no bylo to fajn.

A věkové rozdíly to tam nedělalo problémy, že by třeba ti starší šikanovali?

Ne ne. To spíš d'álo problém, když tady se zrušila škola a začali všichni jezdit do Poličky, to už byl problém. Tady, když jsou ty děcka odmala tak jsou kamarádi, znají se. Třeba ty malý, co jezdí do Poličky, tak se tady s těma vůbec neznaj. To jsou cizí lidi. To taky dělá hodně pro tu vesnici. Takhle je to fajn, když je nějaký kulturní program, tak se to dělá ve škole, ve spolupráci se školou. To je fajn.

A přispívá třeba pan Flídr na školu, třeba nějak sponzorsky?

Jo, taky. Předminule měl firemní ples, tak výtěžek se dával škole. Každý rok někam, ale tady do školy taky. Když je něco potřeba, tak přispívá. Jinak jsou tady drobní podnikatelé.

A myslíte si, že vybavení školy je dostačující, když to srovnáme s Poličkou?

Tady myslím, že tady je dobrý vybavení. Možná lepší než v Poličce, tam toho na prvním stupni ani tolik nemaj. Tady je vlastně kromě tělocvičny všechno. Ale oni jezdí celou zimu na plavání do Poličky. To jim zabere ty dvě hodiny tělocviku, co maj tejdne. Pak, když se udělá pěkně, tak jsou venku. Nebo chodí na sál, za hospodou je sál, tak chodí cvičit tam.

Jezdí se třeba na výlety ze školy?

Jo. Letos byli v Brně. Loni měli turistickéj, šli pěšky do Novejch Hradů na zámek se podívat a tak, bejvá to tady dobrý, když bylo víc dětí nebo tak se pozvali rodiče nebo babičky, aby byl plnej autobus, aby se to vyplatilo. To v Poličce je to horší s těma výletama.

A nestrašilo Vás třeba, když jste sem dávala dceru, že tady bylo málo dětí a hrozilo, že by se to tady zavřelo.

No, to já jsem si říkala, jestli to tady dochodí nebo nedochodí. Doufám, že ano. Asi nejvíc záleží na tom starostoj, protože, když on si to prosadí a zastupitelstvo mu to schválí, tak tady ta škola bude. A teď tady zas ty děti jsou. Teď jich je třináct, no bylo jich přes třicet. No, některý choděj do Poličky, ty z prvního stupni, no, je to škoda.

Příloha č. 4: rozhovor, učitelka základní školy, 28 let

Dobry den. Jeste odtud, nebo proc ucite prave tady?

Protoze jsem dostala nabidku tady ucit a vlastne po skole, po pajdaku jsem shanela praci, protoze jsem bydlela v Sebranicich, tam mam rodiče. Dostala jsem nabidku, tak jsem rikala, ze to zkusim, a zustala jsem tady.

Vy jste sem chodila i do skoly?

Ne do Sebranic.

A kolegyně jsou odtud?

Ne. Jedna ze Sebranic a druhá z Poličky.

Jak jste tady dlouho?

Jsme tady vsechny sedm roku. Jsme tady prave stejne, stejne jsme nastoupily.

Skola byla nejakou dobu zavrená?

No, byla zavrená. Pred nama se tady po roce striedali ucitelé. Vlastne to nah nešlo.

Teď tady máme 13 detí, ale máme vlastne jenom 3 ročníky.

Jak to tady funguje, co se tyče finančního zázemí a podobně?

My máme vlastne vsechny plný úvazek, protoze minulý rok odešla skolnice. My jsme si rozdělily jeste její praci. Jeste tady je družina. Obec nemusí letos nic doplácet na provoz. Takže finančne to zatím vychází.

A jednotřídka může fungovat do 12 dětí?

No, prochází nám. Pět měsíců bylo i devět. Ono se pak náko žádalo o výjimku, dokud to ta obec podporuje, tak to jde.

A odchází vám děti jinam, že by vám to ubíralo děti?

Jako do první třídy? No, je tady pár případů, třeba na Kopci, tam mají kousek do Poličky, rodiče jezdí do Poličky do práce, tak jsou tam asi dva případy.

A jaký je tady přístup rodičů ke škole? Jakou mají oni představu o roli vzdělávání svých dětí?

Já myslím, že jsou spokojení. To je různý. Některý třeba ty děti si hlídají a vedou, aby si dělaly vsechno poctivě. To je asi všude, v tom asi takový rozdíl není na vesnici. Na povaze asi záleží.

Takže máte podporu ze strany rodičů?

No, určité. Nejsou tady problémy s rodičema, aby si stěžovali nebo něco. Děcka tady mají vsechnu péči, jsme taková větší rodina. Každý rok jde někdo na gympl, takže kdyby měli nějaký nedostatky s učením určité by se to třeba v tomhle ohledu projevilo.

Jak se díváte na to, když se dítě hlásí na víceleté gymnázium? Jste osobně pro ta víceletá gymnázia nebo se vám to zdá zbytečný?

Když to je dítě hodně chytrý a zvládá levou zadní, tak myslím, že to není na škodu, aby když má na to místo v hlavě, aby se vycvičilo, když ho to baví a jde mu to. Někdy ty děcka spadnou na horší známky v té velké škole, jsou tam v některých třídách různé kázeňské přestupky. Nemůžu říct, jestli to je všechno pravda, ale že prostě ty děti na gymplu jsou jiné, mají různé zájmy, je to určitě jiné než na tom druhém stupni. Jestli třeba, kdyby takovej chytřej kluk šel na druhý stupeň, jestli by se tam nesvez s nějakou tou partou, to by byla škoda. To je individuální a záleží to na rodičích.

Myslíte, že existuje spojitost, rodič vyučený, tak dítě taky aspiruje na to, aby se vyučilo? Funguje to tak tady?

No, pro některý je to dostačující, trojka to je dobrý, nemusíš se snažit na dvojku. Některý zas chtějí mít z dětí něco, co oni nedokázali, když vidí, že na to trošku má.

Přibývají tady lidi s vyšším vzděláním nebo se spíš stěhují do města?

Moc mladých expertů tady není, no teď se tady lidi začínají trochu usazovat.

Takže by se dalo říct, že lidí tady spíš ubývá?

Teď je to asi tak stejný, těch dětí do školy, ale moc není spíš starších. Těch 13 je teď vlastně nejmín co jsme tady měli.

Viděl jsem, že tady máte knihovnu, jak funguje?

Přes léto to je horší, přes zimu tady je přes 50 čtenářů registrovaných stálých čtenářů, hlavně děcka. Dospělí moc nechoděj, maj asi práci. Přes tu zimu to je lepší, to chodí i pár dospělých, co chodí třeba jednou do měsíce.

A nové knížky?

Jednou za půl roku se objednávají z Poličky, tam se o to starají, chodí na ty veletrhy, tam jsou nižší ceny. Ptají se nás, co se nejvíc půjčuje, o co je zájem. Hlavně encyklopedie, co děcka potřebují na referáty.

Jaký jazyk vyučujete? A od kterého ročníku?

Angličtinu. A asi tři roky od první třídy je nepovinná, ale chodí všichni. Tu tady učím já, takže si ty děcka připravuju, písničky se učíme, hrajeme pexeso. Je to potom znát, protože v té čtvrté třídě to na ně pak bylo moc. Učí se to od 4. třídy povinně, ale takhle je to lepší, že si na to zvykaj.

Příloha č. 5: Rozhovor, muž, 44 let

Chodil jste sem na školu?

Já jsem tady chodil do té základní školy ještě teda za Marie Terezie. Myslím, že to bylo docela dobrý. Měli jsme tady takovou zvláštní paní učitelku, tenkrát to byla jednotřídka. Byl tam první až čtvrtý ročník, od pátého jsme chodili do Poličky na základní školu. Já jsem s paní učitelkou vycházel slušně a dobře jako drtivá většina těch dětí, které tam chodily. Musím říct, že tam měla vyhlídnutý některý takový „firmy“, na který byla přísnější, než bylo zdrávo nebo nutno. Ještě řeknu takhle, že jsme byli kvítka, to byli, jako každý děcko, to je taky pravda.

A pak byla místní škola asi 14 let zavřená, proč?

To bylo vlastně ještě za doby komančů někdy v 80. letech, ta škola tady byla zrušená pro nedostatek dětí, vše se centralizovalo do města.

A proč se usilovalo o to tu školu znovu otevřít?

Pak po revoluci jedna z prvních myšlenek mých soukmenovců v obecním úřadu bylo obnovit tady tu školu. Ta stará učitelka tady ještě pořád bydlela a dojížděla učit do Poličky. Musím říct, že tady bylo vždycky obecní zastupitelstvo sedmičlenný, po revoluci teda. Jedinej já jsem byl proti otevření té školy, když si vzpomenu na sebe, že v té jednotřídce se děti nejsou schopny tolik naučit, jako když je to třída klasická, kde jsou prváci, druháci a tak dále. Samozřejmě jde o demokratický rozhodnutí, které bylo jednoznačný, šel proti jednomu. Škola se otevřela, v pořádku. Musím říct, že ten názor jsem si musel potom poopravit potom vlastně v pozdějším chodu, když se tady vystřídalo jedno období, jako poměrně dost učitelů, přišel někdo zvenčí nějaký učitel, třeba i s rodinou a za půl roku byl pryč. Měli jsme tady i učitele, který tady začal prosazovat „Obecnou školu“, nakonec se ukázalo, že děti vůbec nic neumí, pořád si jen hrajou a vůbec nic neumí. Část týhle „obecný školy“ sem chodila i moje prostřední dcera a když jsem ve třetí třídě zjistil doma, že neumí sčítat, odečítat, násobit, tak mě polilo horko, tak jsem si říkal, to je nějaký hodně divný, to nechápu, jsem ze starý školy a to nechápu, že takhle se dá vyučovat, že děti neumí tyhle základy už v takhle pokročilým věku. To furt si nosily hračky, zpívaly a hrály si. No, potom jsme tady měli i učitele, který tady po nějakých rodinných problémech honil manželku se sekrou kolem školy. No, to taky nebylo nejlepší. To mě utvrdilo v tom starým myšlení školu tady ne. Pak se to nějak vytřídilo, teď myslím je tady jen nějakých 13 dětí.

A co říkáte fungování školy dnes?

No, teď tady máme dvě a půl učitelky. Možná, že jsme evropská rarita. Možná, že jen soukromé školy, soukromí učitelé mají menší průměr učitelů a žáků. Samozřejmě obec to stojí určité finanční prostředky. Obec samozřejmě musí doplácet, když je pod limit stavu dětí. Ale myslím si, že teď ten kádr těch učitelek s převahou těch dětí, ty děti jak slyším tady od některých těch zaměstnanců, jak přecházejí tady z tý už ne jednotřídky, ale vlastně jako dvojtřídky, protože teďka tady jsou čtyři ročníky, jeden je vynechanej, protože tady děti nebyly, je tady myslím 1., 2., 3., 5. jeden je určitě vynechanej. Tak musím říct, že zkušenosti všech rodičů, se kterými jsem mluvil, že po přechodu do Poličky, do města, zjišťují na třídních schůzkách, že ty místní děti toho umí víc a jsou dál, než ty děti městský, který jsou v klasických třídách, kde se vyučují, tak jak se vyučují, když prvňáci, tak se učí od první třídy a nežže prváci poslouchají, co se učí druháci. Takže to je jeden takovej aspekt základní školy, který poopravil to moje mínění.

A co se týká vlivu na obec, její sounáležitost a tak, má na to škola nějaký vliv?

To je další věc, musel jsem uznat názor starosty, že pokud děti tady ani nechodí do školy a hned od první třídy jsou v Poličce, že ztrácí z náky části vztah k tý dědině, ve který se narodily, pak ani nechodily do školy, to jsou lidi, který se pak odstěhují do Poličky a to období tady odlivu těch lidí, který by teď tady mohli mít spoustu dětí a těch dětí by tady mohlo bejt víc byl poměrně značnej. Už z toho důvodu, že tady dlouhodobě nebyly žádný stavební parcely, žádný stavební místa, kde by ty lidi mohli postavit, to byla obrovská nevýhoda. Tak jsem si to musel poopravit a musím říct, že teďka od září můj nejmladší synek sem nastupuje do první třídy, stejně jako jsem sem chodil já, protože jsem si musel názor na školu v Širokém Dole musel poopravit, mýlil jsem se prostě v tom. I v tom, že ty děti mají pak takový vztah k tý dětině.

Máte dvě děti?

Ne tři.

Takže jste neměl problém s tím, jestli ho dát sem nebo do Poličky?

Já jsem o ničem jiným neuvažoval, že by měl jezdit někam do Poličky, neexistuje. Měl vyrůstat s těma dětma, se kterými se narodil, se kterými se kamarádí. Proč ho vozit někam do Poličky, opravil jsem si názor.

A podporujete školu nějak po té finanční stránce?

Jsem třeba mluvil o tom plese. Tak výtěžek, vstupné dobrovolné, prodává se tombola, prodalo se asi dva tisíce po pětikoruně, hned je to deset tisíc, vstupný, každý tam tu padesátikorunu, stovku i pětistovku hodí, proč ne, když si někdo něco nevyzvedne

v tombole, probíhá potom dražba a že to jsou závratný částky za flašku whisky, balantýnky tak byla na předloňském plese vydražená za dva a půl tisíce. Pánové už mají otevřená srdce a trochu hecování. Tak na tý dražbě se pak vydělá 5-10tisíc neplánovaných. My jsme se rozhodli, že ten výtěžek vždycky věnujeme někomu, neděláme firemní ples, aby jsme si vydělali peníze jako firma. Aby tady nějaká kulturní činnost, aspoň jeden ples za rok v obci byl. Dvakrát nebo třikrát jsme to věnovali škole, nebo domovu dětskému, ústavu chovanců mentálně postižených dětí v Bystrém. Že by jsme tam pravidelně přispávali, to ne.

Jsem viděl, že tam je pět počítačů.

Taky jsme se na tom podíleli, i když část byla z nějakýho grantu to vyběhával starosta. Když tady máme vánoční besídku, tak prvním bodem je vánoční pásmo základní školy, vánoční básničky a nějaký divadélko, když děti navodí vánoční atmosféru, tak i firmě se otevře peněženka a předem zjistíme, co by se dětem hodilo, jestli potřebují počítač nebo jestli chtějí vybavení na sport. Tak v tomhle smyslu jo. Když přijdou a řeknou, že něco potřebují, nikdy jsme je neodmítli, že bysme nedovezli, nezařídili, nepřispěli, a tak podobně. Aspoň minimální ten kontakt s tou školou je taky.

A třeba, jak jste se díval na vzdělávání svých dětí? Bylo to tak, že oni chtěli, nebo tam byl od vás nějaký tlak?

Ne, v žádném případě, z mé strany žádný tlak nebyl. To, že obě holky jsou na vysoké škole technického směru není moje zásluha. Obě dvě prošly klasickou základní školou, ale v Poličce mají už na základní škole specializované třídy a obě chodily do tříd se zaměřením na matematiku a fyziku, protože jim šla. Ta starší už o to víc chtěla na matiku, fyziku na střední škole, tak chodila v Hradci Králové na Gymnázium Boženy Němcové.

Příloha č. 6: ředitelka základní školy v Dřiči, 30 let

Jak dlouho škola funguje a měla někdy v historii problémy se svou existencí?

Škola funguje nepřetržitě od té doby, co byla zavřená, od roku 1995. Předtím byla škola nějakou dobu zavřená a fungovala tady jen mateřská škola a co se týká existence, s tou se potýkáme vlastně neustále, protože problémy mají i velké školy ve městech, se slučují. A ty malotřídky bojují ještě o to víc, o to víc o to přežití, protože těch dětí je málo, my třeba co se týká třeba teďka populace na vesnici, tak teď, co se týká předškoláků máme málo, po 5 dětech ještě dva roky, teprve potom se to rozrůstá na 13 dětí a potom už je velký předpoklad, že ta škola bude naplněná. Zatím jsme pořád na výjimce.

A kolik tady máte teď dětí?

Máme tady 20 dětí.

Podporuje vás obec?

Já musím říct, že my tady máme obrovskou podporu obce, zřizovatele. A hodně nás podporuje taky tady elektrárna Opatovice. Předloni vybavili školu kompletně počítačovou technikou. Opravdu, co se týká vybavení, tak děti tady mají, myslím, opravdu nadstandardní vybavení, výškově nastavitelné židle, lavice, to máme taky díky jejich sponzorskému daru. A v letošním školním roce darovali škole 100000 Kč na rekonstrukci školní zahrady.

Chtěl jsem se zeptat, jestli i rodiče se zapojují sponzorsky?

I rodiče sem občas přihodí nějaké peníze do rozpočtu. Hlavně, když je potřeba něco koupit, ale takové výraznější sponzorství, to je právě ta elektrárna.

Teď se tady taky hodně staví, tak by mohlo dětí přibývat...

No, co máme určitě v plánu a zřizovatel na tom teď pracuje, ten zpracovává grant, který by nám měl pomoci, abychom mohli školu vystavět do výšky a přistavět budovu školky, protože teď je boom malých dětí, abychom si je mohli připravit, abychom nemuseli odmítat děti ve školce, protože tam je kapacita plná a pořád chodí maminky. Určitě bychom ještě jedno oddělení potřebovali. Takže perspektiva do budoucna snad je.

Jak funguje propojení školy a obce? Mimo oblast financí.

Spolupráce je opravdu na velmi dobré úrovni. Pořádáme ve spolupráci s obcí různé kulturní akce a snažíme se nejenom spolupracovat s obcí, ale snažíme se také ty trochu provázat, ty akce tak, aby se na nich účastnilo co nejvíc složek tady z obce, tzn. hasiči, sportovci, myslivci, prostě abychom se všichni tak nějak stmelily a nějaké ty akce pro děti nebo i pro rodiče s dětmi připravili.

Jak často takovéto akce pořádáte?

Jednou za čtvrt roku určitě proběhne akce pro veřejnost a teďka vlastně je plesová sezóna, takže to jsou plesy. Pořádáme ples základní školy společně se sportovci, abychom měli vyšší návštěvnost, tak jsme se spojili. Ono je to jednodušší pak i kvůli placení, kvůli výdajům, o které se podělíme.

Navštěvují místní školu všechny děti z Dřítče nebo i spádových obcí, nebo se rodiče rozhodují dát dítě i přímo do školy do Pardubic nebo Sezemic?

O tom máme docela dobrý přehled, protože většinou navštěvují děti tady naši školku. Z toho, co si pamatuji, jednou nedala maminka holčičku sem do školy a jinak, co sem chodí ze spádových vesnic, třeba konkrétně z Bukoviny, která je kousek, tak ty většinou využívají naši školku, ale na základní školu už potom posílají děti do Sezemic, do té plně organizované školy. Takže více méně tahle škola funguje pro děti ze Dřítče a potom teda ještě z Němčic. Bohužel prostě je to i tak, že ty děti přechází z ty naší školky na ty větší školy. Nemají plynulý přechod do té školy, ale jdou zase jinam do jiného prostředí. Určitě to není na dětech, děti jsou spokojené, ale je to spíš rozhodnutí rodičů.

A proč myslíte že rodiče raději volí plně organizovanou školu?

No, předsudky no.

Já jsem i vypracovala dotazníky, které se týkají i jako zpětné adaptace dětí na tom druhém stupni, protože tam je podle mě právě nejvíce předsudků k tomu, že dávají ty děti z toho důvodu pryč, že mají strach, že se to dítě bude potom špatně adaptovat na normální velké škole. Takže jsem vytvořila dotazníky, které vlastně jako zkoumaly tu adaptaci dětí jak po stránce vzdělávací, tak po stránce sociální a rozesílala jsem ty dotazníky vždycky na konci června jejich šestému ročníku. Ty dotazníky se teda vždycky vrátily, ty rodiče byli ochotni je vyplnit a právě ty výsledky těch dotazníků visí na internetu a myslím si, že nedopadly špatně. Že opravdu si myslím, že ty děti ten problém nemají, je to spíš ten předsudek a nebo i ta špatná zkušenost z dětství, kdy třeba nějakou maj. Školu navštěvovali a nemají na to nejlepší vzpomínky.

Neznamená to pro ty rodiče, nebo i pro děti, když jdou na jinou školu než k vám, že se trochu odtrhnou od toho života obce?

No, to určitě s tím souvisí. Pro ty děti nebo i pro ty rodiče je potom nevýhoda ta, že to dítě, když nechodí sem do školy, tak tady nemá kamarády, ty děti ho nechci říct neberou, ale neznají ho tak.

Kolik je tady učitelů? A jste všichni vysokoškolsky vzdělání?

Ve škole jsou fyzicky tři učitelé a přepočteno na úvazky to je 2,68. Takže 2 na plný úvazek a jedna na částečný úvazek na angličtinu a češtinu. Já jsem tady na plný úvazek, mám jen 13 hodin a zbytek za mě dobírá ta paní učitelka na částečný úvazek. Udělali jsme to tak, že ta paní učitelka má částečný úvazek ve školce a pak tady má ještě družinu a dělá jí to pak plný úvazek.

Jak často se tady střídají učitelé? Jak jste tady dlouho?

Já jsem tady teď 5. rok, paní učitelka druhá na plný úvazek je tady 3. rok a paní učitelka na zkrácený úvazek je tady 4. rok.

A jste všechny odsud z obce?

Ne, já jsem teď už odsud, ale nebyla jsem odsud a paní učitelka na plný úvazek dojíždí z Hradce a paní učitelka na zkrácený úvazek taky nebyla odsud, ale už je. Vlastně škola nabídla i obecní byt paní učitelce na zkrácený úvazek.

Je problém, kdyby vám někdo vypadl, hledat náhradní učitele?

No, tak to je problém...protože najít kvalifikovaného učitele, který by dojížděl kor na ten zkrácený úvazek, protože pokud paní učitelka nemá auto, je odkázaná na ty autobusy a to je problém, protože se to nedá vždycky naplánovat tak, aby jí to vyhovovalo...na ten plný si ani nemyslím, že by to musel být problém.

Máte všechny vysokoškolské vzdělání?

Paní učitelky na plný úvazek mají, magisterské, a paní učitelka na zkrácený úvazek bude příští rok dokončovat magisterské vzdělání na pedagogické fakultě.

Kam odchází děti odtud? Na běžnou základní školu nebo třeba i na gymnázium?

Já musím říct, že za tu dobu, co jsem tady, neodcházel nikdo na gymnázium, většinou přechází na ten druhý stupeň do Sezemic, to je tak 95 % dětí..a zbytek jsou Pardubice a Hradec.

Máte tady knihovnu?

Máme, my máme tady ve škole takovou malou knihovnu, ale tady potom v obci taky funguje knihovna.Ted' to funguje vlastně tak, že jsme dostali klíče od knihovny a jednou v týdnu tam můžeme z dětmi zajít a oni si můžou vybrat nějakou knížku a půjčit si ji.

Máte nějaké kroužky?

Máme tady angličtinu, tu učíme podle vzdělávacího programu od 1. ročníku, pak počítače, turistický kroužek, pak tady máme dramatickou výchovu, tu jsme záměrně vpassovali do vzdělávacího programu, nebo lépe řečeno do rozvrhu těch dětí, tak to mají jako by povinný. Jak jsme se tady bavili o těch kulturních akcích, o té vzájemné podpoře obce a

školy, tak škola se účastní nebo spolupodílí na obecních akcích jako je vítání občanků nebo den matek, takový věci, kde děti vystupují, plesy, a nejde to trénovat na úkor výuky. Proto jsme vlastně zvolili tyhle kroužky, kde nacvičujeme právě pro tyhle příležitosti.

Ještě bych se rád zeptal na něco ke způsobu výuky. Na internetu jsem se dočetl, že se snažíte o alternativní pojetí.

No, ano, ale ne úplně, je to takový zdravý, ze všeho něco. Takže, že by tady byla jenom alternativa, to ne. Děti se samozřejmě učí i drilem, něco se prostě musí naučit. Ale snažíme se ty děti vytahovat od toho jenom sezení v lavicích, hodně zpracováváme projekty.

A dělíte si, první, třetí ročník?

No, my máme jedna dva a pak máme tři čtyři pět. Přizpůsobujeme to vlastně počtu dětí.

Znamená to, že třeba při výkladu nové látky se věnujete jednomu a ostatní pracují samostatně?

Ano, mají samostatnou práci, přesně tak. Teď také hodně využíváme počítače, máme spoustu výukových programů, které i rovnou vyhodnotí práci těch dětí.